

„Vydejte nám krávy, my družstvo nechceme!“
Bezpečnostná situácia v Prešovskom kraji v roku 1953

Snahy vládnucej Komunistickej strany Československa (ďalej len KSČ) o dosiahnutie obratu v kolektivizácii poľnohospodárstva prebiehajúcej od roku 1949, o premenu existujúcich menšinových jednotných roľníckych družstiev (ďalej len JRD) na väčšinové a založenie čo najväčšieho počtu nových družstiev vyššieho typu sa v druhej polovici roka 1952 prejavili vystupňovaním ekonomických a administratívnych zásahov voči samostatným roľníkom. Silná podpora vzniku nových družstiev a urýchlenie zániku súkromných hospodárstiev roľníkov priniesli „ovocie“ v podobe tisícok nových JRD (len v druhej polovici roka 1952 vzniklo asi 2 500 družstiev II. – IV. typu), a to napriek odporu, ktorý táto kampaň vyvolala. Vo väčšine nových družstiev však panovali katastrofálne finančné a ekonomické pomery.¹ Samotný štát družstvám zhoršoval podmienky existencie a znemožňoval ich prosperovanie. Prejavilo sa to i v nízkych hodnotách pracovných jednotiek, čo malo za následok priam zúfalú sociálnu situáciu mnohých rodín družstevníkov. Problémy obyvateľstva a jednotlivých družstiev však stranícke orgány prehliadali a považovali ich za nevyhnutný sprievodný jav procesu, ktorý na vidieku prebiehal.²

V dôsledku prehľbujúcej sa krízy československého poľnohospodárstva, umocnenej menovou reformou, sa v Prešovskom kraji³ už počas jarných mesiacov roka 1953 začali množiť odhlášky z družstiev, čo na Slovensku nezostalo bez odozvy. Stranícke

- 1 KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948–1953*, 2. část. SPN, Praha 1991, s. 121–123. Bližšie pozri napr.: JECH, Karel: Narústaní a útlum kolektivizační krize v Československu v první polovině padesátých let. In: ŠTEFANSKÝ, Michal – ZÁGORŠEKOVÁ, Marta (eds.): *Krize režimov sovietskeho bloku v rokoch 1948–1989* (historicko-politologické pohľady). Pedagogická spoločnosť J. A. Komenského, Banská Bystrica 1997, s. 73–83. JECH, Karel: *Kolektivizace a vybánění sedláků z půdy*. Vyšehrad, Praha 2008.
- 2 Problematika procesu kolektivizácie na Slovensku bola dosiaľ spracovaná slovenskými historikmi len čiastočne. Z novej literatúry stoja za pozornosť predovšetkým práce: HLAVOVÁ, Viera: *Formy nátlaku voči bohatým roľníkom v procese kolektivizácie*. In: MIKLOŠKO, František – SMOLÍK, Peter – SMOLÍKOVÁ, Gabriela (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989*. Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2001, s. 539–570. CAMBEL, Samuel: *Päťdesiate roky na slovenskej dedine. Najťažšie roky kolektivizácie*. Universum, Prešov 2005. HLAVOVÁ, Viera: *Kulak – triedny nepriateľ. „Dedinský boháč“ v kontexte kolektivizácie na Slovensku (1949 – 1960)*. Veda, Bratislava 2010.
- 3 Prešovský kraj sa nachádza na severovýchode Slovenska a hraničí s Ukrajinou a Poľskom. Z hľadiska počtu obyvateľov (podľa stavu v roku 1950) išlo o najmenší slovenský kraj (425 494 osôb). Výsledky hospodárenia družstiev v tomto kraji boli do roku 1953 katastrofálne. Z päťsto slovenských družstiev, ktoré neuskutočnili finančnú bilanciu za rok 1952, bolo tristo práve v Prešovskom kraji. Z toho v 108 JRD nedostávali družstevníci žiadne finančné odmeny za pracovné jednotky a v 40 družstvách bola hodnota pracovnej jednotky menšia ako 1 Kčs. *Statistická ročenka republiky Československé 1957*. Orbis, Praha 1957, s. 36. CAMBEL, Samuel: *Päťdesiate roky na slovenskej dedine*, s. 292.

vedenie podceňovalo a tajilo narastajúcu vlnu nespokojnosti, ktorá v lete prerástla do kolektivizačnej krízy. V lete 1953 preto na východné Slovensko smerovali politické brigády stranických a bezpečnostných pracovníkov, skupinu vyšetrovateľov sem vyslal aj generálny prokurátor ČSR JUDr. Václav Aleš. Úsilie zvrátiť vývoj v miestnych rozpadajúcich sa družstvách a donútiť ďalších roľníkov k podaniu prihlášok, za súčasného odhaľovania „hlavných nepriateľov kolektivizácie“ – „kulakov“, však narážalo na odpor vidieckeho obyvateľstva.⁴ Roľníci neraz neváhali dosiahnuť návrat k súkromnému hospodáreniu aj so zbraňou v ruke.⁵ Na hromadné vystupovanie roľníkov z JRD mal vplyv aj známy prejav Antonína Zápotockého na Klíčavskej priehrade v auguste 1953, v ktorom spomenul, že zakladanie JRD sa nesmie diať násilnou formou. Na prezidentove slová sa začali vzápätí odvolávať mnohí členovia rozpadávajúcich sa družstiev.

V snahe zvládnuť situáciu v Prešovskom kraji, úzko spolupracovali krajský výbor a okresné výbory Komunistickej strany Slovenska (ďalej len KV KSS a OV KSS), krajský národný výbor (ďalej len KNV), krajská správa Štátnej bezpečnosti (ďalej len KS ŠtB) i Verejná bezpečnosť (ďalej len VB), navrhované opatrenia a postupy boli konzultované s poľnohospodárskym tajomníkom Ústredného výboru (ďalej len ÚV) KSČ Vratislavom Krutinom⁶, pracovníkom Sekretariátu ÚV KSS Frunecom, námestníkom ministerstva pôdohospodárstva Eduardom Mandňákom⁷ a povereníkom pôdohospodárstva Marekom Čulenom.⁸ Na riešenie situácie v Prešovskom kraji boli na Slovensku prvý raz nasadené i jednotky Vnútornej stráže ministerstva národnej bezpečnosti (ďalej len MNB), ktoré sa tu zdržiavali od augusta do októbra 1953 v rámci Akcie Východ, a mali sa podieľať na potlačení roľníckych nepokojov.⁹

4 JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945–1960*. ÚSD AV ČR, Praha 2001, s. 124–147.

5 K podobnej situácii prišlo napr. v okrese Vranov. Pozri dokument č. 1.

6 Vratislav KRUTINA (nar. 1913) bol dlhoročný člen ÚV KSČ a v rokoch 1950 – 1955 a 1956 – 1961 člen sekretariátu ÚV KSČ. V období od januára 1953 do októbra 1955 a od júna 1956 do polovice roka 1961 bol tajomníkom ÚV KSČ. V rokoch 1955 – 1956 a 1961 – 1963 pracoval vo funkcii ministra poľnohospodárstva, v období rokov 1963 až 1967 ako minister potravinárskeho priemyslu. Od roku 1954 do roku 1971 zasadal v Národnom a neskôr Federálnom zhromaždení. Pozri: *Nejvyšší funkcionáři komunistické strany 1945 – 1989*, http://www.cibulka.net/nnoviny/nn2000/nn10_1100/obsah/02.htm (dostupné k 1. septembru 2012).

7 Eduard MANDŇÁK (nar. 1910) bol od roku 1946 členom ÚV KSČ, od roku 1962 pôsobil v Ústrednej kontrolnej a revíznej komisii KSČ. V 60. a 70. rokoch bol poslancom Národného a neskôr Federálneho zhromaždenia. Pozri: *Nejvyšší funkcionáři komunistické strany 1945 – 1989*, http://www.cibulka.net/nnoviny/nn2000/nn10_1100/obsah/02.htm (dostupné k 1. septembru 2012).

8 Marek ČULEN (nar. 1887) sa stal v roku 1945 členom ÚV KSS a v rokoch 1950 – 1955 pôsobil v predsedníctve ÚV KSS, v roku 1949 bol zvolený do ÚV KSČ. Bol dlhoročným poslancom Národného zhromaždenia a Slovenskej národnej rady. V rokoch 1948 – 1952 pôsobil vo funkcii generálneho tajomníka Jednotného zväzu slovenských roľníkov, v rokoch 1951 – 1953 vykonával úrad povereníka poľnohospodárstva. Pozri: *Nejvyšší funkcionáři komunistické strany 1945 – 1989*, http://www.cibulka.net/nnoviny/nn2000/nn10_1100/obsah/02.htm (dostupné k 1. septembru 2012).

9 PEŠEK, Jan: *Odvrátená tvár totality. Politické perzekúcie na Slovensku v rokoch 1948 – 1953*. Nadácia Milana Šimečku – Historický ústav SAV, Bratislava 1998, s. 215.

Predkladané dokumenty mapujú situáciu v Prešovskom kraji v druhej polovici roka 1953, približujú hromadné vystúpenia nespokojných roľníkov žiadajúcich rozpustenie JRD, ich konfrontáciu s miestnymi funkcionármi strany, predstaviteľmi družstiev a bezpečnostnými zložkami, ktorá neraz prerástla do použitia zbraní, fyzického násilia a dokonca psov proti ženám, brániacim zatknutiu jedného z dedinčanov.

Po zasadnutí ÚV KSČ v septembri 1953, kde boli ohlásené korektúry hospodárskej politiky a širšia podpora družstiev, prišli na východné Slovensko posily z novovytvoreného ministerstva vnútra (MV) *zistiť stav práce bezpečnostných zložiek a odstrániť nedostatky*. Do Prešovského kraja prišla skupina z MV na čele s námestníkom ministra vnútra generálmajorom Oskárom Jeleňom¹⁰ v polovici októbra 1953.¹¹ Dňa 18. októbra sa uskutočnilo stretnutie funkcionárov KSS Prešovského kraja, na ktorom sa zúčastnil aj predseda Zboru povereníkov, prvý tajomník ÚV KSS Karol Bacílek a vtedajší minister poľnohospodárstva Jindřich Uher. K. Bacílek vo svojom prejave *odsúdil nesprávne a nepriateľské metódy v práci niektorých funkcionárov krajského vedenia KSS v Prešove, hlavne na úseku socializácie dediny*. Vedúci predstavitelia krajského vedenia strany v Prešove, ktorí *krivili politiku strany*, boli označení za hlavného vinníka celej situácie (predovšetkým vtedy už bývalý vedúci tajomník Ján Šiška), spolu s ostatnými *nepriateľskými živlami na dedine*.¹² Ešte v ten istý deň sa uskutočnila aj porada na KS ŠtB a o situácii v Prešovskom kraji pokračovali rokovania medzi vedúcimi predstaviteľmi strany a zástupcami bezpečnostných zložiek aj v nasledujúcich dňoch.

Výsledkom návštevy skupiny MV v Prešovskom kraji bola séria opatrení ministra vnútra, ktoré 19. novembra 1953 schválil politický sekretariát ÚV KSČ (dokumenty č. 9, 10, 11).¹³

Napriek tomu, že kritická situácia v poľnohospodárstve a v zásobovaní, nespokojnosť obyvateľstva ako aj niektoré zahraničné udalosti prinútili režim k istým ústupkom voči súkromne hospodáriacim roľníkom, zmierneniu ekonomického a politic-

10 Oskár JELEŇ (nar. 1904) bol v rokoch 1945 – 1946 poslancom Slovenskej národnej rady, členom ÚV KSS (zostal ním až do r. 1962), v rokoch 1949 – 1961 bol členom ÚV KSČ a do roku 1954 i poslancom Národného zhromaždenia. Od februára 1952 do konca roka 1954 pôsobil vo funkcii námestníka ministra národnej bezpečnosti a ministra vnútra ČSR. Podľa Tajného rozkazu MV č. 144 z 1. októbra 1953 riadil generálmajor Jeleň Hlavnú správu Pohraničnej a Vnútornej stráže, VI. správu MV (vojenská kontrarozviedka), správu civilnej obrany, správu požiarnej ochrany a IV. (mobilizačný) odbor MV. V rokoch 1954 – 1960 bol miestopredsedom Zboru povereníkov pre oblasť školstva, vedy a kultúry a súčasne povereníkom vnútra. Aktívne sa podieľal na politických procesoch v 50. rokoch. V 60. rokoch pracoval ako československý veľvyslanec vo Varšave. KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. ÚSTR, Praha 2009, s. 73–74.

11 Bližšie pozri PEŠEK, Jan: *Štátna bezpečnosť na Slovensku 1948–1953*. Veda, Bratislava 1999, s. 80.

12 Kritický stav v kraji mal byť z veľkej časti spôsobený teroristickým postupom jednotlivcov na okresnej úrovni vedenia strany a ľudovej správy, ktorých do funkcií dosadil J. Šiška. A ÚPN, f. A 2/1, škatuľa číslu (ďalej len šk. č.) 3, Správa o bezpečnostnej situácii v kraji Prešov.

13 O udalosti v Prešovskom kraji prejavila záujem dokonca Moskva. A. E. Bogomolov, veľvyslanec ZSSR v Prahe, mal na požiadanie V. A. Zorina, zástupcu ministra zahraničia ZSSR, dôkladne preskúmať situáciu a podať správu o opatreniach prijatých ÚV KSČ a vládou na ozdravenie pomerov. O odozve Moskvy na žiadanú informáciu však nič nevieme. BARNOVSKÝ, Michal: *Prvá vlna destalinizácie a Slovensko (1953–1957)*. Prius, Brno 2002, s. 37–38.

kého tlaku na „kulakov“, k revízií postupu súdnych orgánov v niektorých prípadoch a k materiálnej a finančnej podpore JRD, z dlhodobého hľadiska k zásadnej zmene politiky strany voči roľníkom nedošlo a do konca 50. rokov sa jej podarilo dosiahnuť hlavný cieľ – likvidáciu súkromnej poľnohospodárskej výroby.¹⁴

Predkladané materiály pochádzajú z Archívu Ústavu pamäti národa (ďalej len A ÚPN) v Bratislave, z fondov (ďalej len f.) Sekretariátu Federálneho ministerstva vnútra v Prahe (ďalej len A 2/1), inšpekcie ministra vnútra ČSSR (ďalej len A 8) a Krajskej správy ministerstva vnútra Prešov (ďalej len B 10-7). Texty publikovaných dokumentov sú uvádzané v pôvodnom znení a neprešli jazykovou úpravou.

Dokument č. 1

1953, 7. august. Správa náčelníka Politickej správy HS¹⁵ VB Oldřicha Buriana¹⁶ o situácii v Prešovskom kraji a o podniknutých opatreniach.

Ministerstvo národní bezpečnosti, Hlavní správa Veřejné bezpečnosti, Poštovní úřad Praha 1 – schránka 1111

Č. VB-00137/01-53

Dne 7. srpna 1953

Při odpovědi uveďte vždy toto číslo jednací

Přísně tajné!

Ministr národní bezpečnosti,
Generál armády s. Karol Bacílek,

Praha.

Dle Vašeho rozkazu jsem se zúčastnil provádění opatření k zajištění bezpečnosti pracujících rolníků, funkcionářů strany a lidové správy v událostech v JRD prešovského kraje ve dnech 22.–28. července 1953.

O situaci, jak jsem ji zjistil i opatřeních, podávám v příloze zprávu.

Příloha: 1.

Náčelník Politické správy HS VB:
mjr. SNB¹⁷ Oldřich Burian
(nečitateľný podpis)

14 Pozri napr. HLAVOVÁ, Viera: Signály dysfunkčnosti pocesu kolektivizácie v roku 1953 v Československu a ich recepcia v decízno-politickej sfére. In: ŠTEFANSKÝ, Michal – ZÁGORŠEKOVÁ, Marta (eds.): *Krízy režimov sovietskeho bloku v rokoch 1948–1989* (historicko-politologické pohľady). Pedagogická spoločnosť J. A. Komenského, Banská Bystrica 1997, s. 86–90. JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945–1960*, s. 157–161.

15 Hlavná správa.

16 Oldřich BURIAN (nar. 1904) bol prijatý do Zboru národnej bezpečnosti (ďalej len ZNB) v roku 1950. Od júla 1952 pôsobil v rámci HS VB. Od roku 1954 bol náčelníkom oddelenia VB a zástupcom náčelníka OO VB Roudnice (do novembra 1955). *Archiv bezpečnostních složek* (ďalej len ABS), f. Osobní evidenční karty příslušníků MV, Oldřich Burian.

17 Sbor národní bezpečnosti.

Situace v kraji Prešov.

Na zasedání byra KV KSS 22. července 1953, jehož jsem se zúčastnil, byla zjišťována situace v pokračujícím rozkladu JRD v prešovském kraji. K tomuto dni celkem v 34 JRD jednotlivých okresů se projevovaly snahy rolníků vystoupit z JRD přímo ve žňových pracích s úmyslem, výsledky žní rozdělit do soukromého držení a napříště samostatně hospodařit.

Jako nejzávažnější byla označena situace v okrese Vranov n/Tepl.,¹⁸ kde v JRD Vyšší Žipov, Jastrabie, Komorany, Ondavské Matiašovce, Majerovce, Hencovce, Kučín a Zámutov rolníci bez ohledu na stanovu JRD počali prováděti žňové práce individuálně a připravovali samostatný svoz a výmlat obilí, podmínku na pozemcích, kterou před včleněním do JRD obhospodařovali.

Byro KV KSS se zabývalo i příčinami tohoto stavu a do hloubky probralo situaci v předsednictvu ÚV KSS, které zasedalo v Prešově v sobotu 25. 7. 1953. Bylo rozhodnuto, samozřejmě ve smyslu rad a rozebrání situace, kterou jste nám poskytli i Vy, soudruhu ministře, aby cestou účinné masově-politické práce strany a funkcionářů lidové správy bylo s rolníky hovořeno, aby jim byly chyby i nedostatky vysvětleny a poskytnuta pomoc těm rolníkům, kteří chtějí dále v JRD pracovat.

Dne 22. 7. 1953 v 19.00 hodin vyslal KV KSS do zmíněných osmi obcí Vranovského okresu 70 pracovníků KV KSS, KNV i poverenictva polnohospodárstva k zajištění pohovorů s rolníky. Těmto funkcionářům, kteří v pozdních hodinách na vesnici pracovali, poskytly společně obě krajské správy 2–3 člennou civilní ochranu.

Nejzávažnější situace se vytvořila v obci Zámutov, kde 22. 7. 1953 mezi 10–11 hodinou došlo k shluknutí rolníků, kteří vyzbrojeni polnohospodářským nářadím zamezili žatevním pracem traktoristům STS¹⁹ a pracujícím družstevníkům a tyto vyhnali z pole. Z budovy MNV,²⁰ kam shluknutý dav přivedl násilím předsedu MNV a JRD a žádal, aby okamžitě bylo JRD rozpuštěno a pozemky vráceny do soukromého držení, došlo k útoku na příslušníky VB [Verejná bezpečnosť], kteří byli na žádost ohrožených funkcionářů telefonicky přivoláni z OO²¹ VB Vranov. Tito se pokoušeli zabránit útoku na funkcionáře, počínali si obětavě, avšak při nejmenším neobratně vůči 150 člennému davu. Byli napadeni, zraněni a šstržm. Cvacho odzbrojen. Jen díky tomu, že útočník nedovedl manipulovat se zajištěným samopalem, nedošlo k usmrcení.

Na základě jednání byra KV KSS i OV KSS ve Vranově, dle vlastních poznatků a dosavadních výsledků šetření, charakterisoval bych situaci následovně:

Chyb i nedostatků v uplatňování generální linie strany v zemědělské politice, zejména v zakládání a rozvoje JRD, využila reakce k vlastním zájmům. Dlouho a na široké základně organisovala ve smyslu pokynů západních imperialistů protistátní hnutí za pomoci kulaků. Volila prešovský kraj jako nejvýchodnější část naší republiky, s úmyslem organisovati odpor a nepokoje proti lidově demokratickému zřízení, v sousedství SSSR – jako protiváhu úspěchům v budování socialismu v naší zemi.

18 Vranov nad Topľou.

19 Strojová traktorová stanica.

20 Miestny národný výbor.

21 Okresné oddelenie.

Nedostatečná bdělost orgánů národní bezpečnosti, nevěnování pozornosti signálům z porušování zásad v hospodaření v JRD, porušování HTÚP²² v jarních polních pracích, nemístné administrativní zásahy bezpečnosti vůči drobným a středním rolníkům, nesledování činnosti kulaků, ozbrojená asistence při svodech dobytka do společného ustájení, nedostatečné informace orgánů strany o těchto signálech samozřejmě značnou měrou k situaci přispělo.

Shora uvedené závěry opírám o tyto poznatky:

K prvnímu porušení HTÚP v jarních pracích došlo v JRD Čemerná a Hencovce na základě schůze, svolané Jurajem Fenikem, naroz. 8. 4. 1903, který vedl delegaci rolníků na ministerstvo zemědělství a poverenictvo polnohospodárstva. Vysvětlil rolníkům politiku strany a vlády tak, že JRD jsou dobrovolná, že je nemůže do JRD nikdo nutit, tudíž je možné JRD rozpustit. Na druhý den rolníci zahájili práce na svých dřívějších pozemcích samostatně.

Střední rolníci, kteří si ponechali i po vstupu do JRD koňské potahy, byli zaměstnání na stavbě dřevokombinátu v Hencovcích, kde vydělávali měsíčně 20.000,- Kčs. Rovněž malí rolníci pracovali raději v závodě a na lesních pracích než v JRD. V době od r. 1952 až do amnestie 4. 5. 1953 bylo v TNP²³ Hencovce soustředěno asi 150 rolníků „kulaků“ pro porušování jednotného hospodářského plánu. Tito pracovali volně s ostatními rolníky na výstavbě závodu Hencovce.

Po velikonočních 1953 odpírali již pracovat rolníci v ostatních obcích v JRD, porušovali HTÚP, pracovali samostatně.

Odpor proti společnému hospodaření ve Vranovském okrese se šířil po komunikačních spojích Prešov – Vranov – Sečovce v košickém kraji. Vyvrcholil v obcích, z nichž rolníci byli zaměstnání v závodě Hencovce.

Činnosti kulaků, propuštěných z TNP, nebyla věnována pozornost ze strany bezpečnosti. Orgánové VB, okrskoví zmocněnci i náčelníci OO VB se soustavně situací nezabývali, ani se neradili s orgány strany. Neřídili činnost informátorů a Pomocných stráží VB k odhalení původců.

Výskyty protistátního letáku, stylisovaného ve smyslu výzev nepřátelské rozhlasové agentury „Svobodná Evropa“, odeslaného 23. 7. 1953 z Prešova do JRD Vranovského okresu, určení psacího stroje, jímž byl leták zhotoven (por. Dufkem z HS VB) na KNV – IX. referát²⁴ Prešov, svědčí o organizaci podvratné činnosti.

Koncem června 1953 byla dodatečně odsouzena skupina 26 osob ze skupiny „Bílá legie“, rekrutující se převážně z vranovského okresu.

Všechny tyto okolnosti, doplněné o poznatky KS Stb, je nutno vést v bedlivém šetření a urychleně zpracovat.

22 Hospodářsko-technická úprava půdy.

23 Tábor nútenej práce.

24 Poľnohospodársky referát.

Opatření, která byla činěna orgány NB.

V prvé řadě byl udržován stálý styk s orgány strany na KV KSS a OV KSS ve Vranově a ostatních okresech prešovského kraje. Náčelník KS Stb mjr. Tomiško²⁵ je členem byra KV KSS, zástupce náčelníka pro věci politické na OO VB Vranov pak členem byra OV KSS a rovněž v dalších okresech se zúčastňují pracovníci NB všech schůzí orgánů strany k současným událostem.

Po Vašich instrukcích k postupu, vedoucích především k dorozumnění s pracovníci rolníky, rovněž byra stranických orgánů volila tento postup. Zvláště tajemník ÚV KSČ s. Krutina, pracovník sekretariátu ÚV KSS s. Frunec a náměstek min. zemědělství s. Mandřak, poverenec polnohospodářstva s. Marek Čulen, denně s námi o opatřeních hovořili a Vámi navržený postup schvalovali.

Na KS VB Prešov jsem nařídil pohotovost orgánů I.²⁶ a II. odboru²⁷, z nichž neschopnější spolu s orgány OO VB Vranov jsme určili pro 20člennou zálohovou jednotku se stanovištěm na OO VB Vranov.

K politickým brigádám pracovníků strany a národ. výborů, které vysílal KV KSS do jednotlivých JRD, veleli jsme spolu s KS Stb orgány v civilním oděvu k ochraně jejich bezpečnosti. Ze všech okresů prešovského kraje jsme zařídili pravidelnou hlásnou službu.

K okrskovým zmocněncům v nejvíce ohrožených JRD okresu Vranov přidělili jsme na dobu 5 dnů po jednom politickém pracovníku a denně spojkou informovali o opatřeních a zároveň požadovali přesné zprávy o situaci. Zprávy jsme předkládali vedoucímu tajemníku KV KSS v opise denně. Do Zámutova jsme soustředili do objektu MNV 10 orgánů VB v civilním obleku a v obci pracovalo 5 orgánů Stb s důvěrníky.

V prvních dnech po útoku na příslušníky, t. j. 23. a 24. července 1953, příslušníci v Zámutově vydatně pomáhali pracovníkům KV KSS orientovat se. Spojení se Zámutovem jsme prohloubili o použití radiofonie.

Náčelník KS Stb řídil akci přímo na KS Stb Prešov, náčelník KS VB npor. Beran, por. Kopal²⁸ z HS Stb a mjr. Burian z HS VB, byli neustále přímo v jednotlivých obcích a v Zámutově.

25 František TOMIŠKO (nar. 1923) působil v rámci MV od novembra 1949. Od 12. marca 1950 pracoval ako kádrový referent Ministerstva národnej bezpečnosti v kádrovom odbore v Prahe, neskôr ako veliteľ kádrového odboru KV ŠtB Bratislava. V období od 1. augusta 1952 do 31. januára 1954 bol náčelníkom KS ŠtB Prešov. Následne vykonával do konca marca 1960 funkciu zástupcu náčelníka KS MV Banská Bystrica (od 1. júla 1956 v hodnosti podplukovníka), s prerušením v rokoch 1956 až 1957, keď študoval ročnú operatívnu školu KGB v ZSSR. Od apríla do augusta 1960 pôsobil ako náčelník II. odboru KS MV Banská Bystrica, do konca októbra 1960 ako zástupca náčelníka OO MV Levice a od novembra 1960 ako činná záloha MV. Od novembra 1963 do decembra 1969 zastával rôzne funkcie v KS MV Bratislava a KS MV (resp. KS ZNB) Banská Bystrica. ABS, f. Osobní evidenční karty příslušníků MV, František Tomiška.

26 Kriminálna služba.

27 Vonkajšia služba.

28 Jaroslav KOPAL (nar. 1917) nastúpil k ZNB v roku 1946, od septembra 1948 pôsobil v rámci Pohraničného útvaru ZNB 9600. Od januára 1953 pracoval v HS ŠtB Praha (od augusta ako starší referent I. odboru). V rokoch 1953 až 1963 pôsobil v III. (politická kontrarozviedka) a II. správe (kontrarozviedka) MV. V období rokov 1966 – 1972 pracoval v HS ŠtB, II. správe (kontrarozviedka) Federálnej správy spravodajskej služby a v II. správe (hlavná správa kontrarozviedky) Federálneho ministerstva vnútra. ABS, f. Osobní evidenční karty příslušníků MV, Jaroslav Kopal.

Nedostatky v naší práci se projeví zejména v práci s informátory a důvěrníky. Informace orgánů Stb byly nepřesné. Ukázalo se to v případě hlášení s. ministru dne 26. 7. 1953, kdy na základě zpráv důvěrníků mělo dojít dne 27. 7. 1953 k nové akci občanů proti funkcionářům JRD, pracujícím rolníkům a členům polit. brigády, traktoristům STS i příslušníkům SNB, třeba za cenu lidských životů.

Ukvapeně jsme žádali s. ministra o možnost realizace pachatelů útoku na příslušníky VB. Rovněž realizace pachatelů, ku které jsme přikročili 28. a 29. července 1953 nebyla provedena na podkladě mylných a neproověřených informací. Při zatýkání Michala Chadžaly došlo znovu ke shluknutí 30–15 osob, převážně žen, které silou bránily zatčení. Ježto ženy byly ozbrojeny náradím a značně zuřivé, mohlo dojít k opětovnému zranění příslušníků. Použili jsme proto 3 obranářské psy s psodovy. Psi, i když byli drženi na krátko na řemeni, napadli ženy, útočící na psodovy a během dvou minut pomohli vyklidit ulici. Tři ženy a jeden muž byli psi lehce pokousáni na ruku a stehnech. Rovněž na základě neproověřené zprávy a neznalosti orgána Stb byl zatčen neoprávněně místopředseda JRD, shodného jména s pachatelem útoku na příslušníky VB.

26. července 1953 byla záloha ve Vranově posílána o dalších 20 příslušníků z OO VB Michalovce, KS VB a KS VB Košice zapůjčila 20 orgánů. Záloha dne 28. 7. 1953 opěť ponechána jen ve stavu 20 mužů.

K použití zbraně nedošlo v žádném případě, morálka příslušníků dobrá. Politici pracovníci provedli několik besed s příslušníky k zemědělským otázkám a k uzavření příměří v Koreji.

Nynější stav v prešovském kraji.

Dle denních zpráv KS VB a KS Stb Prešov jest situace nadále vážná. Nedošlo sice k útokům na stranické pracovníky ani příslušníky NB, rozklad JRD pokračuje, rolníci v obcích Matiašovce, Hencovce, Komorany a jiné v okrese Vranov svezli obilí do vlastních stodol a setrvávají na zásadě soukromého hospodaření. Reakce šíří zprávy, že s. prezident Zápotocký dal souhlas k rozpuštění JRD. Jako jeden ze šířitelů zpráv byl zatčen i pravoslavný farář Alexej Ameljanovič z Vyššího Orlíku, okres Svidník.

Náčelníci KS Stb i KS VB jsou nadále ve spojení s orgány strany a činí opatření dle jejich souhlasu.

A ÚPN, f. A 2/1, šk. č. 3, Správa o situácii a opatreniach k zaisteniu bezpečnosti pracujúcich roľníkov, funkcionárov strany a ľudovej správy počas udalostí v JRD v kraji Prešov v dňoch 22. – 28. 7. 1953.

Dokument č. 2

1953, 11. august. Správa náčelníka HS VB Jana Janulíka²⁹ o celkovej bezpečnostnej situácii v Prešovskom kraji

MNB – Hlavní správa Veřejné bezpečnosti, Poštovní úřad Praha 1 – schránka 1111

Čj. VB-3084/02 taj. 53

Dne 11. srpna 1953

Při odpovědi uveďte vždy toto číslo jednací

Tajné!

Ministr národní bezpečnosti
generál armády s. Karol Bacílek,
Praha.

Bezpečnostní situace na JRD v kraji Prešov

Výtisk č. 1

Celková bezpečnostní situace v prešovském kraji dne 11. 8. 1953 se jeví takto:

okres Vranov:

V obci Kvakovce dne 10. 8. 1953 v 04.00 hod. napadlo asi 40 lidí členy JRD na dvoře téhož družstva a s výkřiky „vydejte nám krávy, my družstvo nechceme, je revoluce, vláda již neexistuje“, se vrhli na funkcionáře s vidlemi a kamením, takže funkcionáři i chránící je hlídka VB musili ustoupit. Při tomto shluku byl raněn kamenem ve tváři předseda ONV³⁰ Orlovec. Po té si dav rozebral 16 kusů dobytka, jež bylo majetkem funkcionářů JRD. Při shluknutí začala zvonit na poplach členka JRD BARANOVÁ, načež se shlukli i ostatní obyvatelé obce a při tom došlo k 3 výstřelům z pistole do vzduchu z útočícího davu. Rovněž bylo dosud nezjištěným pachatelem přerušeno telefon. spojení s obcí.

Po rozebrání dobytka se dav rozešel a šel vozit obilí do svých soukromých stodol.

Učiněná opatření: OO VB a OO STB Vranov soustředili 19 příslušníků, kteří provedli protokolární vyslechnutí vedoucích shluknutí, jimiž byli 4 malí a střední rolníci. Tito jsou předvoláni dne 11. 8. 1953 na ONV Vranov, kde pod záminkou rozhovoru s členy ÚV KSS budou zatčeni.

Pokud jde o JRD Zámutov, nedošlo za poslední den k vážnějším změnám. Je zde dosud neposečeno 120 ha obilí. Pracovní morálka je špatná.

okres Stropkov:

dne 10. 8. 1953 v 7.30 hod. shluklo se asi 50 občanů před domem jednatele MO³¹

29 Jan JANULÍK (nar. 1909) působil v službách MV od roku 1949. Dňom 23. oktobra 1950 nastúpil do funkcie veliteľa odboru ľudových milícií na ministerstve národnej bezpečnosti. Od februára 1952 do marca 1963 stál na čele Hlavnej správy Verejnej bezpečnosti (od 6. decembra 1958 v hodnosti generálmajora), neskôr od 1. júna 1963 pôsobil ako náčelník Správy pasov a víz MV. Dňa 31. mája 1965 bol z funkcie prepustený a až do konca 60. rokov vykonával občianske zamestnania. ABS, f. Osobní evidenční karty příslušníků MV, Ján Janulík.

30 Okresný národný výbor.

31 Miestna organizácia.

KSS Jana FERKY v obci Pakostově u něhož byl i předseda JRD Josef BERDAK, a předložili jim tyto požadavky:

vrátit obilí, které dali do JRD pro společný osev, vydat jim odhlášky na základě kterých by mohli nastoupit práci v průmyslu, a aby jako funkcionáři zařídili propuštění dvou žen na svobodu, které byly zajištěny, jinak že oba funkcionáře zabijí. Tito pak z obavy před splněním hrozby utekli do lesů.

K zajištění ochrany rodinných příslušníků obou funkcionářů, byla do Pakostova odeslána z KSVB a KSStb 40ti mužová jednotka, která provede přímý zákrok proti rušitelům. Kromě toho KSVB nařídila 100% pohotovost. Situace na JRD Stropkov je špatná. Rovněž na 8 JRD byl rozebrán dobytek. Mnozí členové JRD kosí a vozí obilí do svých stodol.

Okres Prešov:

V obci Solivar došlo dne 9. 8. 1953 ve večerních hodinách ke shluknutí členů JRD, kteří se po vysvětlení situace rozešli.

V obci Velký Šariš došlo dne 10. 8. 1953 ke shluknutí více žen, které se dožadovaly vrácení přihlášek před bytem předsedy JRD. Protože ženy začaly házet kamení do oken předsedy a byly obavy, že dojde k násilí na jeho osobě, byli do obce vysláni příslušníci OOVV Prešov.

V obci Lemešany bylo neznámým pachatelem místním rozhlasem vyhlášeno, aby si občané svázeli obilí do svých stodol.

V obci Kendice napadli členové JRD žňovou brigádu, kterou se pokusili vyhnat z obce.

V obci Kapušany s 9tého na 10tého srpna přepadl neznámý pachatel družstevního krmiče po němž házel kamení. Ohrožený krmič na obranu vystřelil 2 rány z pistole, načež se pachatel dal na útěk. Dne 10. 8. 1953 v téže obci přepadlo asi 50 žen brigádníky jdoucí k výmlatu, po nichž házely kameny. Ke zranění nedošlo.

V noci na 10. 8. 1953 bylo dosud nezjištěným pachatelem v obci Terná, okr. Sabinov vystřeleno asi 10 ran z pušky.

Okres Sobrance:

Na ONV v Sobrancích byla sestavena dne 10. 8. 1953 zvláštní komise, která se bude zabývat propuštěním členů JRD na vlastní žádost, jelikož na ONV dochází delegace žádající o vystoupení z JRD.

Okres Velké Kapušany

V obci Palině si členky JRD dne 10. 8. 1953 rozebraly společně ustájený dobytek.

Pokud jde o zatčení revoltujících rolníků předvolaných pod záminkou rozhovoru se členy ÚV KSS, jsem takovýto postup orgánům KSVB Prešov zakázal s přísným upozorněním, že podobné metody vedoucí ke diskreditování strany nemohou a nesmí býti používány.

K zlepšení situace a k sjednání nápravy, jsou činěna se strany SNB i lidosprávy všechna možná opatření.

Náčelník hlavní správy VB:
Posl. NS, plk. SNB Jan Janulík
(nečitateľný podpis)

A ÚPN, f. A 2/1, šk. č. 3, Správa o situácii a opatreniach k zaisteniu bezpečnosti pracujúcich roľníkov, funkcionárov strany a ľudovej správy počas udalostí v JRD v kraji Prešov v dňoch 22. – 28. 7. 1953.

Dokument č. 3

1953, 5. august. Odhláška Jozefa Doláka z obce Ražňany z JRD.

Pôdohospodárskemu referátu v Sabinove.

Podpísaný prehlasujem, že dnešným dňom vystupujem z JRD a žiadam, aby mi boli vrátené pozemky, ktoré som vlastnil pred vstupom do JRD a v tej istej výmere. Podobne žiadam o vrátenie hovädzieho dobytku.

Vystupenie z JRD odôvodňujem:

Do JRD som vstúpil 5. VIII. 1952, ale nie dobrovoľne, ale bol som k tomu hrubým spôsobom prinútený.

Za svoju celoročnú prácu v JRD bol som tak málo platený, že nijako nemôžem svoju rodinu vyživiť.

Podľa prejavu prezidenta republiky A. Zápotockého z družstva môže každý vystúpiť, ktorému sa v družstve nepáči, a zvlášť ktorý bol do družstva prinútený.

V Ražňanoch, 5. VIII. 1953

Jozef Dolák

A ÚPN, f. B 10-7, šk. č. 3, Juricová Mária, trestná činnosť – písomznalecký posudok, 1953 – 1959.

Dokument č. 4

1953, 11. august. Zápisnica z mimoriadnej schôdze členov JRD v Ražňanoch o ich vystúpení z družstva.

Zápisnica napísaná dňa 11. VIII. 1953 na mimoriadnej členskej schôdzi za prítomnosti všetkých členov. Prítomní podpísaní 135.

Predmet: Vystúpenie členov z JRD.

Na dnešnej členskej schôdzke usniesli sme sa jednohlasne, že dnešným dňom vystupujeme z JRD a prehlasujeme, že svoje pozemky týmto dňom obrábame každý súkromne.

Zároveň okamžite neuznávame a zrušujeme predsedu, správu a dozorný výbor JRD.

Do JRD nevstúpili sme dobrovoľne, ale boli sme hrubým a násilným spôsobom prinútený.

Za jeden rok nášho spoločného hospodárenia sme zistili, že spoločným obrábaním pôdy, náš majetok vychádza navnívoč a mi so svojimi rodinami v JRD vôbec vyžiť nemôžeme.

Riadime sa podľa slov prezidenta republiky A. Zápotockého zo dňa 1. VIII. 1953 a podľa slov ministra Ďuriša zo dňa 10. VIII. 1953, ktorý povedal, že družstvo nesmie byť zakladané násilne a prinútene, ale dobrovoľne a že členovia násilne do družstva zavlečení môžu z družstva vystúpiť.

Na základe týchto odôvodnení dnešným dňom likvidujeme jednotné roľnícke družstvo v Ražňanoch.

V Ražňanoch, 11. VIII. 1953.
(nečitateľné podpisy)

A ÚPN, f. B 10-7, šk. č. 3, Juricová Mária, trestná činnosť – písomznalecký posudok, 1953 – 1959.

Dokument č. 5

Bez dátumu. Prehlásenie členov JRD v Ražňanoch o ich vystúpení z družstva adresované Pôdohospodárskemu referátu v Sabinove.

Pôdohospodársky referát v Sabinove.

Podpísaní jednohlasne prehlasujeme, že dnešným dňom vystupujeme z jednotného roľníckeho družstva a vystupenie odôvodňujeme následovne.

JRD v Ražňanoch bolo založené dňa 3. augusta 1952, ale nie cestou dobrovoľnou, ale násilnou a nariadovacou.

I pri zaradení všetkých schopných ľudí do spoločnej práce, práca sa nedarila, čo zjavne vidieť na niekoľko ha neobsiatej a neobrobenej pôde, pre nedodanie osiva, alebo zemiakov.

Za namáhavú a ťažkú hospodársku prácu v JRD boli sme odmenení tak smiešne nízkou cenou z ktorej ani my, ani naše deti žiť nemôžu.

Rok spoločnej práce bol nám dostatočným ponaučením, že takáto práca nevedie k zvýšeniu životnej úrovne a k zabezpečeniu zásobovania občianstva.

Preto znovu prehlasujeme vystupenie z JRD a žiadame súkromné vlastníctvo späť do rúk jednotlivcov, lebo len takto poľnohospodársku výrobu zvýšime. Odvolávame sa na slova súdruha prezidenta A. Zápotockého, že zakladanie družstiev administratívnu, nariadovacou a násilnou cestou sa diať nesmie a vystupenie z družstva sa nesmie nikomu brániť.

Veríme, že vôľa a slova súdruha prezidenta budú rešpektované, tak ako má byť rešpektovaná aj vôľa pracujúceho ľudu.

(138 nečitateľných podpisov)

A ÚPN, f. B 10-7, šk. č. 3, Juricová Mária, trestná činnosť – písomznalecký posudok, 1953 – 1959.

Dokument č. 6

1953, 10. september. List adresovaný Antonínovi Zápotockému obsahujúci správu Ignáca Rendeka³² o situácii v Prešovskom kraji.

V Praze dne 10. září 1953
KM-977/taj-53

Vážený soudruh
Antonín Zápotocký
president republiky
Praha.

Vážený soudruhu,
v příloze Vám zasílám opis dopisu, adresovaného mně, který je charakteristický pro zemědělské poměry na Slovensku.

Autorem dopisu je soudruh RENDEK, vedoucí hlavní správy JRD na Povereníctvu zemědělství v Bratislavě (člen strany z doby illegality, pracoval jako krajský tajemník). Na jaře byl asi 3 měsíce nemocen.

Podle mého zdání má soudruh RENDEK v mnohých otázkách pravdu.
Dopis zasílám pro informaci všem členům politického sekretariátu.

Příloha:1 Se soudružským pozdravem³³

Poznámky k situaci družstev na Slovensku, najmä v Prešovskom kraji.

Nedostatky v družstevnom hnutí na Slovensku vyplývajú z týchto príčin:

Chyby pri zakladaní boli predovšetkým tieto dve:

1/ Nátlak bol používaný najmä v Prešovskom kraji vo viacerých prípadoch. Formy nátlaku: trestné komisie trestaly obvykle za zásobovacie delikty, ktoré sa vyskytovaly v masovom meradle, ďalej vyhrožovanie takýmito trestami.

Že sa toto v Prešove deje bolo súdruhom Benadovi³⁴ a Čulenovi známe. Tak napr.

32 Ignác RENDEK (nar. 1920) sa v roku 1948 stal členom Slovenskej národnej rady (ďalej len SNR), bol členom ÚV KSS a od roku 1953 vedúcim tajomníkom KV KSS v Prešove. Od 28. novembra 1954 do 11. júna 1960 bol poslancom Národného zhromaždenia. Neskôr pracoval ako námestník predsedu Slovenskej plánovacej komisie a do roku 1971 vykonával funkcie ministra - predsedu Výboru pre ceny, ako aj predsedu Federálneho cenového úradu. Pozri: *Funkcionári KSČ a KSS - zjazd KSS 1955 (22.04.1955-24.04.1955)*, <http://www.upn.gov.sk/funkcionari-ksc-kss/zobraz.php?zjazd=15>; *Poslanci - JUDr. Ignác Rendek*, <http://www.psp.cz/ff/dd/7f/bc/0c.htm> a *Vláda České republiky - Vláda Oldřicha Černíka III. a Lubomíra Štroukala I. (29.09.1969-09.12.1971)*, <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1960-1990-cssr/oldrich-cernik-3/prehled-ministru-24689/> (dostupné k 1. septembru 2012).

33 Bez podpisu. List bol odoslaný pravdepodobne zo sekretariátu ministra národnej bezpečnosti.

34 Eudovít BENADA (nar. 1899) bol v rokoch 1945 - 1968 členom ÚV KSS a v období 1953 - 1964 členom jeho predsedníctva, v rokoch 1952 - 1953 zastával post tajomníka ÚV KSS, za člena ÚV KSČ bol zvolený v rokoch 1958 a 1962. Až do začiatku 70. rokov bol poslancom SNR a niekoľko rokov aj jej miestopredsedom (1958 - 1960 a 1960 - 1964). Pozri: *Nejvyšší funkcionáři komunistické strany 1945 - 1989*, http://www.cibulka.net/noviny/nn2000/nn10_1100/obsah/02.htm (dostupné k 1. septembru 2012).

s. Hromada informoval s. Benadu o Porostove, v ktorom roľníci ušli pred „agitátormi“ do lesa. Súdruh Benada i v prítomnosti s. Janetku³⁵ Hromadu ostro kritizoval, že podryva elán súdruhov v Prešove, ako aj to, že o veci informoval súdruhu Novotného. Súdruh Janetka mu údajne pohrozil: „Pozrieme sa aj na tvoj kádrový materiál.“

Táto udalosť mala značný význam. Dezorientovala akčnú trojku /Hromada, Dvorský a ja/, ktorá operatívne denne riadila nábor do JRD. U mňa sa to prejavilo tak, že som sa domnieval, že

a/ líniu krajského výboru v Prešove treba pokladať vcelku za správnu a že teda

b/ treba naprávať iba jednotlivé prípady. To som i robil; v prípadoch nátlaku, o ktorých sa Hlavná správa JRD dozvedela, som zakročoval i to viac-menej na vlastnú päsť.

K dezorientácii prispelo aj to, že činnosť trestných komisií v Prešove vyšetřovala zvláštna komisia, avšak závery neboli vyvodené. Ďalej to, že s. Čulen viackrát o nátlaku do JRD hovoril: „Na dedine sa často stáva, že sa Jano s Marou nechcú a nakoniec si zvyknú a je z nich dobré manželstvo.“

2/ Druhou chybou pri zakladaní v niektorých okresoch bolo, že sme v náboře zašli príďaleko, založili sme viac družstiev, než organizácie strany a ľudovej správy stačily zvládnuť. Koncom augusta 1952 bolo treba miesto zakladania orientovať sa na upevňovanie.

Ja som síce z podnetu košických súdruhov pred súdruhom Čulenom túto otázku nastolil, on mi však odpovedal: „Kuj železo, kým je horúce.“ I v Prešove s. Šiškoví povedal, že sa nič nestane, keď sa nám z tristo družstiev tridsať rozpadne.

Mojou chybou bolo, že som stanovisko s. Čulena ako skúseného súdruhu kritickejšie neskúmal a odvážnejšie nepoukazoval na tieto chyby. Až v dôsledku usnesení predsedníctva ÚV-KSS asi v polovici septembra /predsedal s. Ďuriš/ sa zakladanie v Prešove zastavilo.

Obe horeuvedené chyby pri zakladaní družstiev v Prešove majú svoje korene v tom, že súdruhovia v rozpore so skutočnou situáciou a možnosťami umele urýchlňovali kolektivizáciu. To sa na našu škodu plne ukázalo až teraz.

Nebolo chybou, že sme zakladali III. typy a nie II. typy.

Chyby pri upevňovaní hrajú rozhodujúcu úlohu pri dnešných ťažkostiach.

Z pomerne snadných úspechov pri zakladaní sa nám zatočila hlava. Nevytvorili sme podobné nadšenie ako pri zakladaní, nedoviedli sme súdruhov k tomu, aby vnikli do hĺbky problémov družstevného hospodárenia, nenaučili sme ich odhaľovať nové formy boja triedneho nepriateľa proti JRD.

Mali sme vybudovať silné politické oddelenie pri STS z fabrických robotníkov.

Pri nepriaznivejšom počasí by sa boly nedostatky v obrobení pôdy prejavily vypuklejšie /STS, agronomická služba/.

Sústredili sme síce veľké množstvá dobytka, chybou bolo, že sme dôsledne nesústredili kone.

Nebolo chybou, že sme sústreďovali rajonovite. Chybou však bolo, že sme postavili málo maštali. Rozkrádanie družstevného majetku bolo častejšie ako vlni. Demoralizuje to.

35 Anton JANETKA bol v roku 1953 kandidátom ÚV KSS.

Slabým článkom boli IX. referáty ONV. Chodilo sa málo do družstiev, pracovníkom neboli pridelené k zodpovednosti konkrétne úseky; odborná úroveň je nízka. Je málo robotníckych kádrov, maloroľnícke kádre teraz silne zakolísaly, k chybám boli smierlivé. Miesto súdružskej pomoci často povýšenecký, vrchnostenský pomer k družstevným kádom.

Hodnota pracovnej jednotky je často príliš nízka – tu družstevníci strácajú dôveru, že sa budú v družstvách lepšie mať. To bolo zavinené tým, že sme nedostatočne rozvíli družstevnú výrobu, najmä vysoko tržnú živočíšnu výrobu, ktorá by bola zdrojom pravidelných dôchodkov. Avšak nízka hodnota pracovnej jednotky nebola zavinená iba samotnými družstevníkmi. Veľkú úlohu tu hrajú i chyby ústredných orgánov.

V počiatkoch sme družstvá zaťažili nad ich sily. Ekonomický ústav zistil u 15 starších priemerných družstiev, že akumulácia činí vyše 30 % čistého pracovného produktu.

Nediferencovali sme medzi novými družstvami a staršími už čiastočne skonsolidovanými.

Dodávkové normy sú vysoké. Odčerpávajú celé tržné množstvo. Na voľný trh nezostáva temer nič. Zbavujeme sa tak dôležitého prostriedku spojenia dediny s mestom. I naša agitácia za menovú reformu často vyznela preto naprázdno.

V Prešovskom kraji dôležitou vecou bolo, že dodávkové normy pre JRD sú vyššie než u drobných roľníkov /je ich tam mnoho/.

Výkup hovädzieho dobytku ide v mnohých družstvách na podstatu stáda. Dodávame družstvám drahé kravy a často ich lacno nazad vykúpujeme.

Dodávky mlieka a vajec boli stanovené meravo bez ohľadu na reálne možnosti družstva. Tak napr. v 800 ha družstve, ktoré má iba polovicu plánovaného stavu sliepok /lepší prípad/ náhradné plnenie vajec bravčovinou ukráti každého družstevníka o 1.300.– Kčs /šestina ročných peňažných príjmov/.

Vykupujeme príliš mnoho krmív a družstvám ich draho nazad dodávame.

Bolo predčasné zaviesť povinné dodávky zo záhumeniek. Viac by podnecovalo družstevníkov k zvyšovaniu výroby ustanovenie, že záhumenkári plnia dodávky, keď družstvo nemá dostatočnú živočíšnu výrobu.

Osivovú pôžičku sme mali vracať v splátkach v 2–3rokoch. Značne poškodzujú a roztrpčujú družstevníkov rôzne prehmaty výkupných orgánov /pri stanovovaní akosti, rôzne srážky pri výkupe zeleniny/, proti ktorým sú družstvá často bezmocné. Uvážiť potrebu zriadenia zvláštneho orgánu /ako kolchozná rada?/.

Výrobné úlohy sa stavajú často nereálne vysoko /kravy, hydina, hektarové výnosy/. Plány sa vo všeobecnosti nestavajú na základe stredne-progresívnych ukazovateľov, ale často kancelársky – bez ohľadu na reálne možnosti.

I finančné zaťaženie družstiev je vysoké, v mnohých prípadoch je hlavnou príčinou nízkej hodnoty pracovnej jednotky.

Zvlášť veľké je zaťaženie konsolidačnými úvermi a úvermi za tabakové sušiarne /37,3 % zo stavebných investícií/. I daň, úroky, poistenie, veterinárne poplatky znamenajú veľké finančné zaťaženie družstiev. Mnoho stoja tiež remeselnícke práce.

Náklady za práce STS sú tiež vysoké.

Veľký význam má pravidelné vyplácanie záloh na pracovné jednotky. Bolo pred-

časné nedávať úvery na výplatu záloh. Často strohá prax peňažných ústavov tiež zne-
možňovala výplatu. Mnohým chybám pri výplate záloh na pracovné jednotky by sa
bolo predišlo, keby asi v septembri kolégiom poverenika nebol býval zamietnutý môj
návrh, aby sa až do novej úpravy /do 1. IV. 1953/ novým družstevníkom vyplácaly
zálohy z úveru tak isto ako starým.

Družstvá často utrpia škody v dôsledku predpisov, ktoré sú na dnešnú ich úroveň
príliš náročné: penalizovanie, predtým platenie inkasnými príkazmi, složité účtov-
níctvo, složité predpisy o výkupe atď.

Často sa porušuje družstevné vlastníctvo tým, že pri výkupe s družstevným obi-
lím fakticky disponuje vykupovač, pri platení dane, poistného a pod. s družstevnými
peniazmi fakticky disponuje banka.

Všetky tieto chyby vyvolávajú v družstevníkoch často pocit, že sú až okrádani a že
niet možnosti sa brániť.

Cenovú politiku pokladám vcelku za správnu. Zvýšenie tržieb treba zabezpečo-
vať voľným trhom – snížením noriem. Je to pružný spôsob, ktorým budeme so stú-
pajúcou produktivitou v JRD lepšie vplývať na tržby, než úpravou cien.

Chyby Povereníctva pôdohospodárstva

nespočítajú ani tak v tom, že by sa problémy riešili vcelku nesprávne, ale najmä
v tom, že sa rieši málo problémov /napr. živočíšna výroba/, alebo sa riešia nedôsled-
ne. Vyplyva to i z metód práce s. Čulena.

Pracuje neekonomicky. Každá vec mu zaberie mnoho času. Mnoho hovorí agi-
tačne, dáva málo konkrétnych organizačných direktív. Preto často za neho rozhodujú
námestkovia, t. č. s. Košek. Nevie často nájsť hlavnú otázku, zabieha do vedľajších pro-
blémov. Nekontruluje živým spôsobom, t. j. sám si málo problémov pamätá a kon-
truluje. Nevie nadchnúť kolektív najbližších spolupracovníkov do nadšenej a obetavej
práce. Je to najmä preto, že ostrážitosť zamieňa neskrývanou nedôverčivosťou. Dost
často zľahčuje ich prácu. Niektorým spolupracovníkom naproti tomu dôveruje až ne-
kriticky.

Kolektív námestníkov nie je vybraný správne. Vcelku vyhovuje s. Košek, ktorý má
značné schopnosti, avšak je ešte mladý a málo skúsený. Súdruh Gabriel je poctivý,
avšak bojazlivý, neskúsený, pláva na povrchu vecí. Súdruh Havránek je typ priemer-
ného úradníka, veľa mu na práci ani nezáleží.

Námestkovia sedia buď pokope, alebo u poverenika, preplývajú mnoho času, ri-
aditeľom hlavných správ nepomáhajú /napr. s. Kadlecovi/. Málo si uvedomujú svoju
zodpovednosť.

Hlavne z týchto príčin vyplyva, že povereníctvo ako celok pracuje bez elánu.
Súdružská kritika takmer nejestvuje, zato klebiet je mnoho. I niektorí riaditelia sa
vyhýbajú práci, napr. chodia neodôvodnene na úradné cesty a pod. Tieto nedostatky
demoralizujúco vplyvajú i na poctivých pracovníkov.

Postavenie Hlavnej správy JRD bolo vcelku dosť nepriaznivé.

Jedným s dôležitých činiteľov bolo, že mi vedenie Povereníctva dosť nedôverova-
lo /v poslednej dobe sa to dosť zlepšilo/. Návrhy predkladané mnou sa braly rezer-
vovanejšie, než návrhy iných, často na škodu vecí.

Napríklad návrhy Hlavnej správy na financovanie záloh na pracovné jednotky

boly kolégiom vlivom s. Koubu zamietnuté. Teraz je jasné, že boly správne.

Po X. sjazde KSS som chcel s námestkami prejednať otázku tempa kolektivizácie v tomto roku. Odpovedali mi, že som filozof.

Príliš dlho sa nedostalo podpory mojím návrhom na presadenie zodpovednosti Hlavných správ za budovanie JRD na ich úseku. Za to som bol so strany pohodlných spolupracovníkov osočovaný, zaťažovaný do siete intríg.

Vážny dosah by bolo malo prijatie návrhov vo veci Vranova. Chybou bolo, že na HS-JRD je málo ľudí, kým na niektorých hlavných správach je ich prebytok. Dlhو pracovali napríklad na finančnom oddelení iba traja ľudia, dnes napr. nemôžeme mať referenta pre organizáciu práce a odmeňovanie.

Demoralizačne pôsobilo, že ľudia boli z Hlavnej správy odčerpávaní, niekedy i bez môjho vedomia, ba i počas mojej nemoci.

Velkou chybou Hlavnej správy JRD bolo, že sa zameriavala na zabezpečovanie akcií dolu, málo sa venovala hlbokému pozorovaniu a rozboru hospodárenia družstiev.

Že Hlavná správa JRD nespĺnila svoje úlohy, vyplýva i z nesprávnej organizácie Povereníctva. V období, kedy všetky Hlavné správy majú svoje úlohy pri upevňovaní JRD, vyžaduje sa silný koordinačný orgán. Zatiaľ HS-JRD ako rovnocenný orgán túto úlohu plní s ťažkosťami a zle. Sú dve možnosti:

a/ vybudovať HS-JRD ako koordinačný orgán na čele so silným námestníkom / ako v Bulharsku/,

b/ alebo zriadiť pri Predsedníctve vlády obdobný orgán ako je Kolchozná rada v SSSR so značným vlivom na celú štátnu správu /napr. výkup/. V tomto prípade by Ministerstvu pôdohospodárstva zostalo iba zabezpečovanie výroby. Uvážiť i prípadne kombináciu oboch systémov.

Moje chyby.

Po zlých skúsenostiach z minulosti, kedy som svojím nekompromisným, avšak netaktickým postupom často dráždil ľudí, upadol som do druhej chyby, že som nepresadzoval dôsledne správne veci. Voči súdruhovi povereníkovi ma brzdilo i to, že mi plne nedôveroval a že on sám voči iným postupoval často podráždene.

Takto som chybne postupoval najmä v otázke nátlaku, tempa kolektivizácie, živočíšnej výroby, v otázke záhumenkového dobytku, vo vranovskom prípade a pod.

Mojou veľkou nevýhodou bolo, že som v rozhodujúcich jarných mesiacoch pre nemoc tri mesiace nepracoval.

Okrem horeuvedenej metodické chyby najvážnejšej vecnej chyby som sa dopustil tým, že som preceňoval hospodárske možnosti družstiev. Z toho vyplývalo, že až donedávna som plne podporoval pevný kurz v dodávkach, vo finančnej politike. To vyplývalo z povrchnosti v práci, nerobil som hlboké analýzy, ďalej z toho, že táto politika bola i s hora plne presadzovaná.

Vranovský prípad.

Nesprávny postup v súvislosti s kolísaním družstiev vo Vranovskom okrese je jednou z vážnych príčin terajších udalostí.

Vranovský prípad svojou masovosťou a neobvyklosťou mal byť varovným signálom. Bolo treba preskúmať príčiny nespokojnosti, vyvodiť hneď závery, prípad izolovať a likvidovať. A najmä jednať okamžite a nie vec 4 mesiace preťahovať.

Domnievam sa, že nebyť mojej nemoci bol by som sa pričínil, aby pred vedúcimi orgánmi bolo nebezpečie signalizované zavčasu.

Myslím, že tak mali urobiť súdruhovia Benada a Čulen.

Ešte vo februári som na kolégiu presadzoval, aby Prešovu bolo pre vypracovanie celoročných výrobných plánov poslané na pomoc 50 pracovníkov. Návrh bol členmi kolégia zbagatelizovaný a stroskotal.

Podobný osud stihly i návrhy súdruha Turoňa už počas mojej nemoci, keď HS-JRD dostala prvé varovné signály z Vranova.

Taký istý osud stihol i moje návrhy, predložené po vylicení s. Čulenovi i komisii na čele so s. Michaličkom pre šetrenie situácie v Prešovskom kraji. Tieto návrhy predložené 25. VI. 1953 v podstate navrhovaly taký istý postup ako na Ostravsku a aký sa používa v Prešove teraz. Nenavrhoval som pochopiteľne použitie armády, lebo to vtedy ešte nebolo treba.

Nesprávne bolo tiež, že v určitých obdobiach ss. Čulen a Benada presúvali navzájom zodpovednosť.

Rendek v. r.

A ÚPN, f. A 2/1, šk. č. 3, Správa o situácii a opatreniach k zaisteniu bezpečnosti pracujúcich roľníkov, funkcionárov strany a ľudovej správy počas udalostí v JRD v kraji Prešov v dňoch 22. – 28. 7. 1953.

Dokument č. 7

1953, 20. október. Správa o prešetrení použitia fyzického násillia príslušníkmi KS ŠtB Prešov pri vypočúvaní osôb v Prešovskom kraji.

Ministerstvo vnitra

Inspekční oddělení ministra.

Č. j. IOM-84-taj/53.

Tajné

V Praze dne 20. října 1953

Ministr vnitra

s. Rudolf Barák

zde.

V příloze Vám předkládám zprávu o prošetření stížnosti generálního prokurátora na porušení socialistické zákonitosti por. Andrejem DOVINOU³⁶ a štrážm. Josefem STRAKOU³⁷ z KS-Stb Prešov.

36 Ondrej DOVINA bol členom ZNB od 1. septembra 1948. Po vstupe do ZNB absolvoval školu Národnej bezpečnosti I. stupňa v Poprade a následne spravodajský kurz v Novém Městě nad Metují. Od apríla 1949 do marca 1960 pôsobil na Krajskom veliteľstve ŠtB (po reorganizácii v roku 1954 KS MV) v Prešove – od októbra 1949 ako veliteľ 5. referátu, od roku 1952 ako zástupca náčelníka, od 1. mája 1953 ako náčelník odboru VS (vnútorné spravodajstvo) a od 15. februára 1956 ako zástupca náčelníka KS MV.

Na základě zjištění orgány inspekčního oddělení ministra vnitra navrhuji provést následující opatření:

1./ Prostřednictvím generálního prokurátora zařídit odvolání trestního oznámení na por. Andreje DOVINU, nar. 20. 12. 1925 a na šštrážm. Josefa STRAKU, nar. 2. 3. 1922.

2./ Potrestat por. Andreje DOVINU, náčelníka II. odboru KS-Stb³⁸ Prešov 10 dny důstojnického vězení a zařítit jeho přeložení na jinou Kraj. správu Stb z důvodů, že porušil tajný rozkaz ministra NB č. 16/51 a použil při výslechu fyzického násilí.

3./ Potrestat šštrážm. Josefa STRAKU t. č. pověřen řízením OO-Stb Michalovce kraj Prešov z důvodů, že porušil tajný rozkaz ministra NB č. 16/51 a použil při výslechu fyzického násilí.

4./ Toto potrestání vyhlásit v rozkaze ministra vnitra pro ponaučení a výstrahu ostatním příslušníkům ministerstva vnitra.

Přílohy:

1./ Zpráva o vyšetření – 4 listy

2./ Původní spis – 5 listů

3./ Doklady č. 1 až 20 – 49 listů

/viz seznam příloh/

Předaná s. nám Prchalovi³⁹ dne 21. X. 1953⁴⁰

Náčelník inspekčního odd. ministra vnitra:
nečitateľný podpis

Zpráva⁴¹

o prošetření případu použití fyzického násilí při výslechu orgány KS-Stb Prešov.

V roku 1957 absolvoval ročnú operatívnu školu KGB v Moskve. Po územnej reorganizácii a zlúčení KS MV v Prešove s KS MV v Košiciach bol k 1. aprílu 1960 menovaný do funkcie zástupcu náčelníka KS MV Košice pre operatívnu. Od mája 1966 zastával funkciu náčelníka ŠtB vo Východoslovenskom kraji a od 1. februára 1969 funkciu náčelníka HS ŠtB na Slovensku. Od júla 1974 do apríla 1984 pôsobil ako 1. zástupca náčelníka HS rozvedky. Následne bol preradený do funkcie staršieho referenta špecialistu 1. oddelenia organizačného a operačného odboru správy ZNB hl. mesta Bratislavy a Západoslovenského kraja. Koncom júna 1987 odišiel do dôchodku v hodnosti plukovníka. *A ÚPN*, f. Personálna dokumentácia príslušníkov, Personálny spis príslušníka ZNB Ondreja Dovu. Porovnaj SIVOŠ, Jerguš: Hlavná správa ŠtB na Slovensku v rokoch 1969–1974. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek 9/2011*. ABS, Praha 2011, s. 287.

37 Jozef STRAKA (nar. 1922) absolvoval v roku 1949 školu Národnej bezpečnosti I. stupňa v Poprade a školu ŠtB v Bratislave, v rovnakom roku začal pôsobiť na KV ŠtB v Prešove, neskôr KS MV Košice, kde pracoval do roku 1961. *ABS*, f. Osobní evidenční karty příslušníků MV, Jozef Straka.

38 Politické spravodajstvo.

39 Antonín PRCHAL (nar. 1923) aktívne pracoval v stranických orgánoch od roku 1945. Od roku 1948 pôsobil v pražskom ústredí ŠtB. Po likvidácii vedenia ŠtB v januári 1951 nastal jeho mocenský vzostup, bol menovaný I. zástupcom nového veliteľa ŠtB J. Horu, o niekoľko mesiacov sa stal dokonca veliteľom ŠtB. V období od 12. februára 1952 do 1. apríla 1956 bol námestníkom ministra národnej bezpečnosti a ministra vnútra. Aktívne sa podieľal na politických čistkách prvej polovice 50. rokov. V roku 1963 bol za svoje činy odsúdený na 6 rokov odňatia slobody, už v nasledujúcom roku ho však prepustili na slobodu. KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*, s. 151–153.

Generální prokurátor Dr. Aleš zaslal dne 10. září 1953 ministru národní bezpečnosti přípis doložený výpisem z hlášení nižšího vojenského prokurátora v Bratislavě, kde jest uveden případ použití fyzického násilí, kterého se dopustili orgánové KS-Stb Prešov por. Dovina Andrej, náčelník II. odboru a dále štrážm. Straka Josef v současné době pověřen řízením OO-Stb Michalovce a mlstrážm. Zelenák Josef⁴² služebně zařazen na III. odboru⁴³ KS-Stb Prešov.

Naším šetřením v uvedené věci bylo zjištěno: V srpnu 1953 projevil se v kraji Prešov hromadný odpor zemědělců proti společnému hospodaření v JZD, který se na více místech vystupňoval ve srovnání obyvatelstva a ve vážné porušování zákonů ČSR. Také v obci Nižný Hrabovec okr. Vranov vyskytla se podobná situace v tom, že někteří zemědělci hromadně odmítali společnou sklizeň v JZD a počali si rozdělovati družstevní majetek. Situace vyvrcholila tím, že poctivým členům JZD a KSS Juraji Polačkovi a Michalu Borovovi byla v noci kameny vytlučena okna jejich obydlí.

Okresní oddělení Stb Vranov rozpracovávalo agenturně situaci v Nižném Hrabovci a zjistilo, že iniciátory rozbíjení JZD a vyvolávání nepokojů jsou manželé Kušnírovi, dále Michal Nadzan, Jan Slivka a Jan Mikyta – vesměs drobní zemědělci. Tito se v domě Kušnírových stýkali na schůzkách s bývalým velkostatkářem Horákem, který je k rozbíjení JZD nabádal. Dne 5. 8. 1953 byli pro podezření z provedení teroru u Polačky a Borova a na základě agenturních poznatků zajištění zemědělci Kušnír a Mikyta a o dva dny později byli vzati do vazby Slivka a Nadzan.

Druhý den po zatčení Kušníra napadla jeho manželka Anna Kušnírová člena JZD Polačka, o kterém se domnívala, že jejího muže udal. Kušnírová bila Polačka holí, tento se jí bránil a Kušnírovou několikrát udeřil pěstí a dále jí též zbil holí, kterou jí vytrhl z ruky. Kušnírové přišlo na pomoc pět místních žen, které stáhly z Polačka kalhoty a tahaly jej za přirození. Tyto ženy se rovněž zúčastnily bití Polačka. Zatčení Kušnírové po tomto činu nebylo provedeno proto, že dům jmenované v Nižném Hrabovci byl hlídán šesti muži, kteří byli ozbrojeni různým hospodářským nářadím. K jejímu předvedení za účelem výslechu – nikoli k zatčení došlo druhý den, kdy jmenovaná chtěla navštívit svého zatčeného muže v okresní věznici ve Vranově. Při jejím předvádění viděl mlstrážm. Zelenák zřetelně modřiny a podlitiny na jejím obličejí, které pocházely pravděpodobně od bitky s Polačkem.

Výslech Kušnírové na OO-Stb Vranov prováděl mlstrážm. Straka Josef spolu s orgánem KS-Stb Prešov Holečkem až do druhého dne. Dne 7. 8. 1953 byla jmenovaná předána k dalšímu výslechu na OO-VB Vranov, odkud byla dne 8. 8. 1953 propuštěna na svobodu. Ještě před jejím propuštěním ptali se příslušníci VB na původ modřin a podlitin na její hlavě, což ona zdůvodnila tím, že po hlavě ji zbil Polaček a po tváři, že byla bita orgány OO-Stb Vranov při výslechu. Přítomný okresní prokurátor Vo-

40 Dopísané rukou.

41 Rukou dopísané poznámky: Ministerstvo vnitra, inspekční odd. ministra

42 Jozef ZELENÁK (nar. 1926) působil ako výkonný orgán v rámci KV ŠtB a KS ŠtB Prešov, kým nebol koncom októbra 1953 zo svojej funkcie uvoľnený. ABS, f. Osobní evidenční karty příslušníků MV, Jozef Zelenák.

43 Hospodářské spravidajstvo.

volka z Vranova ji vyzval, aby se nechala lekářsky ošetriť a aby mu predložila lekářské vysvędčení, což ona učinila.

Michal Nadzan byl zatčen orgány státní bezpečnosti rovněž pro podezření z vytlučení oken u Polačoka dne 6. 8. 1953 a jeho výslech prováděl opět hlavně šštrážm. Straka Josef a občas se výslechu zúčastnil mlštrážm. Zeleňák Josef. Po výslechu na OO-Stb byl Nadzan předán do okresní věznice a odtud dne 8. 8. 1953 byl propuštěn na svobodu. Po propuštění z věznice stěžoval si Nadzan u okresního prokurátora Vovolky, že při výslechu na OO-Stb byl zbitý. Nadzan taktěž na popud okresního prokurátora dal se lekářsky prohlédnouti a předložil lekářské vysvędčení.

Jan Slivka byl zatčen dne 4. 8. 1953 pro podezření z vědomostí o rozbití oken u Polačoka. Jeho výslech na OO-Stb prováděli ve dnech 5.–8. 8. 1953 šštrážm. Straka Josef a por. Dovina Andrej. Slivka byl propuštěn 7. 8. 1953 a rovněž si u okresního prokurátora stěžoval, že při výslechu na OO-Stb byl zbitý.

Použití fyzického násilí proti výše uvedeným osobám prošetřoval nižší vojenský prokurátor z Bratislavy kpt. Dr. Halčín, který provedl výslechy Kušňírové, Nadzana a Slivky, kteří mu vypověděli, že proti nim bylo použito fyzického násilí při výslechu. Dále provedl výslech okresního prokurátora z Vranova Vovolky a referenta okresní prokuratury Dr. Trajčika, Andreje Kušňíra, Jana Mikyty a Juraje Polačoka jako svědků. Mimo to provedl kpt. Dr. Halčín výslechy bezpečnostních orgánů por. Doviny Andreje, šštrážm. Straky Josefa a mlštrážm. Zeleňáka Josefa jako obviněných a vrchštrážm. Jana Legiňa⁴⁴ a ppor. Pavla Mitro⁴⁵ jako svědků. Obvinění Dovina, Straka a Zeleňák ve svých výpovědích popřeli před kpt. Dr. Halčinem jakékoliv použití fyzického násilí při výslechu uvedených osob /přílohy 1–13/.

Orgánové inspekčního oddělení ministra vnitra po pohovoru s náčelníkem KS-Stb Prešov mjr. Tomiškou, nižším vojenským prokurátorem z Bratislavy kpt. Dr. Halčinem a okresním prokurátorem ve Vranově Vovolkou provedli výslechy Kušňírové, Slivky a Nadzana, kteří znovu vypověděli, že fyzického násilí při jejich výsleších bylo proti nim použito v hojně míře. Jmenovaným bylo předloženo více fotografií bezpečnostních orgánů za účelem upřesnění jejich výpovědí. Bylo použito fotografií orgánů, kteří již v SNB neslouží a mezi ně byly vloženy fotografie orgánů Doviny, Straky a Zeleňáka, kteří výslechy jmenovaných prováděli. Tímto způsobem bylo zjištěno, že fyzického násilí proti vyslýchaným použil šštrážm. Straka Josef a dále por. Dovina Andrej /přílohy 14–16/.

44 Ján LEGIŇ (nar. 1921) vstúpil do služieb MV v roku 1946, následne sa stal členom KSS. Od roku 1947 pracoval na rôznych pozíciách na KV NB, KV ŠtB, KS ŠtB a KS MV Prešov (od júla 1952 do apríla 1954 tu pôsobil v rámci politického spravodajstva). V rokoch 1957 až 1960 pôsobil ako zástupca náčelníka a neskôr náčelník III. odboru (politické spravodajstvo) KS MV Prešov. V roku 1971 sa stal náčelníkom II. odboru (politické spravodajstvo) Správy ŠtB Košice. Služobný pomer skončil v roku 1976. ABS, f. Osobní evidenční karty příslušníků MV, Ján Legiň.

45 Pavol MITRO (nar. 1921) bol členom Správy VB Prešov (neskôr Správy VB Košice) od roku 1946 až do 70. rokov (od novembra 1952 do roku 1958 bol náčelníkom Odboru VB Vranov). Svoju kariéru ukončil ako operačný dôstojník operačného strediska Okresného oddelenia VB Vranov. ABS, f. Osobní evidenční karty příslušníků MV, Pavol Mitro.

Při výslechu šštrážm. Straky Josefa a por. Doviny Andreje doznali tito, že použili proti zatčeným nedovolených způsobů výslechu, o čemž napsali písemná vyjádření, ve kterých také zdůvodňují proč tuto okolnost před kpt. Dr. Halčinem popřeli /příloha 17 a 18/. Vyslýcháný mlštrážm. Zelenák Josef popřel jakékoliv nedovolené zákroky proti zatčeným. Jako charakteristiku tohoto orgána uvádíme okolnost, že tento při svém nástupu k SNB nedoznal, že byl v r. 1947 potrestán 2 měsíci vězení pro pokus o znásilnění 15ti letého děvčete a rovněž popřel, že jako vedoucí závodní kuchyně ve svém bývalém zaměstnání zavínil schodek cca 90.000 Kčs. Zelenák po svém nástupu k SNB odešel od své manželky, žil ve společné domácnosti s jinou ženou, při čemž své manželce neplatil ani na výživu děčka a ještě ji na ulici zbil.

Jeho případem zabývala se útvarová organizace KSČ, která jej počátkem října 1953 vyloučila ze strany. Jeho případ je dále řešen kádrově a jmenovaný je navržen k propuštění z SNB z moci úřední.

Při hodnocení celého případu poukazujeme znovu na rvačku Kušnírové s Jurajem Polačkem, který sám doznal kpt. Dr. Halčinovi, že Kušnírovou zbil pěsti a holí po hlavě. Rovněž je nutno přihlížeti k výpovědi mlštrážm. Zelenáka, který při předvádění jmenované viděl na jejím obličejí modřiny a podlitiny. Stejně tak o tom vypovídá por. Dovina, který se Kušnírové při zahájení výslechu tázal od čeho má modřinu na oku, na což ona mu odpověděla, že toto pochází od rvačky s Polačkem. Vzhledem k těmto okolnostem jest sporné tvrzení Kušnírové, že modřiny a podlitiny byly jí způsobeny orgány při výslechu na OO-Stb. Stejně tak je sporné lékařské vysvědčení, které Kušnírová předložila okresnímu prokurátorovi Vovolkovi. Jest pravděpodobné, že proti jmenované nebylo použito většího fyzického násilí, než jak uvádí ve svém vyjádření šštrážm. Straka Josef.

Taktěž jsou nepravděpodobné výpovědi Nadzana a Slivky o použití fyzického násilí v tak velké míře, jak oni uvádějí.

Vzhledem k situaci, jaká byla v letošním roce v kraji Prešov a v okrese Vranov, jak jí hodnotí ve svém přípise náčelník KS-Stb Prešov mjr. Tomiška, kdy bylo provedeno mnoho teroru proti funkcionářům JZD a strany, byli pro nedostatečné obsazení kladen na orgány Stb zvýšené požadavky při dlouhotrvající pohotovosti a při celodenní i noční práci. V daném případě možno poukázat, že por. Dovina Andrej a šštrážm. Straka Josef přesto, že jsou dobří a spolehliví operativní pracovníci, dopustili se porušování socialistické zákonnosti pod vlivem přepracovanosti a nervového vyčerpání.

Šetření provedli: npor. Michálek Josef⁴⁶   podpis
   por. Bejček Svatopluk⁴⁷   podpis

46 Josef MICHÁLEK (nar. 1914) pracoval od marca 1951 v rámci sektora VI. A. (vyšetrovací sektor) na veliteľstve ŠtB. Od apríla 1953 pôsobil na Inšpekčnom oddelení ministra NB (neskôr premenovanom na Inšpekčné oddelenie ministra vnútra). V roku 1962 bol zbavený výkonu služby. Jeho pracovné metódy z rokov 1949 až 1953 boli hodnotené ako nesprávne a nezákonné. ABS, f. Osobní evidenční karty příslušníků MV, Josef Michálek.

47 Svatopluk BEJČEK (nar. 1914) pracoval do roku 1952 na veliteľstve ŠtB v sektore III. (hospodársky sektor), od apríla 1953 na Inšpekčnom oddelení ministra NB. Od októbra 1955 až do svojho prepustenia v roku 1958 pôsobil v rámci HS VB. ABS, f. Osobní evidenční karty příslušníků MV, Svatopluk Bejček.

A ÚPN, f. A 8, šk. č. 1, Por. Dovina Andrej, šštrážm. Straka Jozef, ml. strážm. Zeleňák Jozef, podozriví z použitia fyzického násilia pri vypočúvaní osôb v kraji Prešov (rozbi-janie JRD v obci Nižný Hrabovec).

Dokument č. 8

Bez dátumu. Správa námestníka ministra vnútra O. Jeleňa o výsledkoch návštevy skupiny ministerstva vnútra v Prešovskom kraji v októbri 1953.

Náměstek ministra vnitra

Č. j. N/J - 0078 - 1953.

Prostudovat s. náměstci!⁴⁸

nečitateľný podpis

Soudruh ministr vnitra

Rudolf Barák

Praha.

Podle Vašeho pokynu a podle rozhodnutí kolegia navštívil jsem s funkcionáři Stb a VB prešovský kraj tak, jak jsem uvedl v plánu, který Vám byl před mým odchodem předložen.

Předkládám podrobnou zprávu s konkrétními návrhy.

Vedle návrhů pojatých do materiálu navrhuji :

a./ aby do Prešova byl urychleně a přednostně vyslán sovětský poradce,

b./ aby do prešovského kraje - ve smyslu usnesení kolegia byli ihned vysláni dlouhodobí instruktoři /na 6 měsíců/ pro Stb a VB, kteří by mohli přinést obrat v kvalitě práce orgánů ministerstva vnitra a zaučili nezkušené kádry.

Pomoc, kterou poskytla skupina, vyslaná ministerstvem vnitra, splnila čestně svůj úkol a proto navrhuji udělit účastníkům pochvalu s. ministra.

/Návrh po návratu skupin bude předložen vedoucími/.

Přílohy: svazek.

Náměstek ministra vnitra

generál - major

Oskár Jeleň.

nečitateľný podpis

Od jarních měsíců t. r. docházelo v jednotlivých okresech Prešovského kraje k rozpadávání JRD, rozkrádání družstevního majetku, dožadování se okamžitého rozpuštění JRD, porušování HTUP, ke srocování obyvatelstva a násilnostem vůči veřejným a politickým představitelům i bezpečnostním orgánům.

Rozsah těchto nepokojů nabyl přede žněmi a v době žní vážných a nebezpečných rozměrů.

V rámci těchto událostí byly bezpečnostní složky přinucovány, zejména stranickými funkcionáři, k různým nezákonným a politicky naprosto neúnosným zákrokům.

Na základě této situace byla do kraje Prešov vyslána za účelem průzkumu skupina orgánů ministerstva vnitra, vedená soudruhem Jeleněm, za státní bezpečnost mjr. Němcem s 20 příslušníky, za veřejnou bezpečnost mjr. Kutnohorským s 34 příslušníky, dále skupina pracovníků kádrové správy ministerstva vnitra a politických pracovníků s úkolem:

provést analýzu celé situace, prověřit práci bezpečnostních složek, prostudovat kádrovou situaci a zjistit nedostatky v politické práci mezi příslušníky ministerstva vnitra. Byl dán úkol – pokud možno – odstranit nedostatky ihned a vypracovat návrh na další opatření, která by vedla ke zlepšení práce bezpečnostních složek a k urychlení konsolidace v Prešovském kraji.

Za účelem bližšího obeznámení se se situací v Prešovském kraji zúčastnila se skupina orgánů ministerstva vnitra dne 18. října 1953 aktivu funkcionářů Prešovského kraje, na kterém soudruh BACÍLEK ve svém referátě poukázal na nedostatky a chyby v politické práci a dal linii k další činnosti.

Ve svém referátě s. BACÍLEK mezi jiným uvedl, že i když bezpečnostní orgánové v mnohých případech se pod tlakem funkcionářů strany zúčastnili nesprávných zákroků vůči zemědělcům, nedošlo jejich disciplinovanosti a rozvážnosti k použití zbraně a tím vyprovokování zemědělského obyvatelstva k ozbrojeným akcím a možná i k povstání.

Po uvedeném aktivu byla provedena instruktáž a vytýčeny úkoly zvláště pro složku státní bezpečnosti a zvláště pro veřejnou bezpečnost a příslušníci byli rozvezeni na jednotlivé okresy.

Dne 19. října 1953 byla provedena na KV-KSS porada vedoucích soudruhů z ministerstva vnitra se s. BACÍLKEM a novým krajským tajemníkem KSS s. RENDEKEM, kde byly konkrétněji probrány nedostatky s hlediska práce bezpečnostních orgánů a otázky nedostatečné politické práce ÚO-KSS⁴⁹ ve složkách státní a veřejné bezpečnosti a potřeba pomoci od nového krajského vedení strany.

Dne 20. října 1953 se konala na krajské správě státní bezpečnosti členská schůze ÚO-KSS, na které měl hlavní referát soudruh JELEN, ve kterém rozebral nedostatky a vytýčil nejbližší úkoly pro státní bezpečnost. Po diskusi měl závěrečné slovo nová vedoucí tajemník KV-KSS s. RENDEK.

Průběhem následujících dnů se prováděl průzkum a dne 23. října 1953 bylo svoláno celokrajské velitelské shromáždění obou složek /náčelníků okresních oddělení, zástupců pro věci politické, předsedů ÚO-KSS a instruktorů ministerstva vnitra/.

49 Útvarová organizácia KSS.

V referátu s. JELENĚ byly již na základě zjištěných faktů probírány konkrétní chyby a i nedostatky bezpečnostního aparátu. V diskusi pak vystupovali příslušníci, kteří osvětlovali na skutečných případech situaci ve svých okresech a obcích. Závěrem byly dány úkoly pro nejbližší dobu.

Po tomto shromáždění byly ve dnech 26.–27. října svolány podobné porady na všech okresech za účasti všech příslušníků obou složek, kde bylo hovořeno o nedostatcích v práci jednotlivých oddílů i jednotlivců. Tímto způsobem byli seznámeni se situací po krajském aktivu komunistů a s úkoly všichni příslušníci bezpečnosti.

Situace v činnosti orgánů bezpečnosti.

Podrobný průzkum ukázal, že souběžně s nedostatky a špatnou politickou prací funkcionářů strany, lidosprávy, výkupních orgánů a jiných složek státního aparátu, také činnost bezpečnostních orgánů byla slabá a nedostatečná.

Nejnápadněji se projevovala ta skutečnost, že orgány bezpečnosti pod tlakem funkcionářů strany a lidosprávy přebíraly na sebe úkoly, které jim nenáleží /agitaci za JRD, účast při výkupu obilí, účast v „trestních komisích“ a pod./ a zejména, že velmi často asistovaly jako ozbrojené sbory v násilných a politicky nepřijatelných „přesvědčovacích akcích“.

Hlavní svůj úkol, t. j. odhalovat záškodníky a nepřátele, kteří se veřeli do důležitých funkcí ve straně, v lidosprávě, státním aparátu a kteří nesmyslnou politiku bývalého krajského vedení strany legálně využily ke krytí své protistátní činnosti; odhalovat dále ilegální organizace, které podle všech znaků nespokojenost lidu využily pro své nekalé cíle; důrazněji jak ve skutečnosti činily, alarmovat vyšší stranické a státní orgány o nepřijatelných formách politické práce v prešovském kraji – tyto úkoly orgány bezpečnosti nesplnily.

Podrobný průzkum ukázal, že agenturní síť byla naprosto nedostačující, problematika vesnice nebyla známá /činnost kulaků, farářů, učitelů, JRD atd./ nezvládly se otázky emigrantů, optantů ze Zakarpatska a býv. Polska. Boj proti agenturám imperialistických rozvědek je jenom v začátcích a je nedostačující, ač jsou zde přímo ideální podmínky pro jejich činnost /výše uvedené cizí elementy, „bývalí lidé“ a velká emigrace v Americe/, dále ač je jasné, že tyto musí mít zvýšený zájem o tento kraj /hranice SSSR, Polska a Maďarska/. Nejsou rozpracováni dostatečně „bývalí lidé“ a politické strany, ač je známo, že v tomto kraji agrárníci, řudáci atd. měli své silné posice.

Nejvážnější a nejdůležitější problematika t. j. problematika národnostní, zejména pak ukrajinských buržoasních nacionalistů /SÍČ, OUN atd./⁵⁰ je rozpracována jen v počátcích.

Složité otázky náboženské a jejich vliv na nálady obyvatelstva, jakož i rejdy Říma /Russikum/⁵¹ také nebyly dosud objasněny.

50 Karpatská Síč (Ukrajinská národní obrana) – ukrajinská polovojenská organizácia založená v roku 1938. OUN (Organizácia ukrajinských nacionalistov) – ukrajinské politické hnutie založené v roku 1929.

51 Russicum – pápežské kolégium v Ríme.

Tato slabá operativní práce byla zaviněna malou politickou a odbornou vyspělostí orgánů, nedostatečným kádrovým obsazením /oddíly státní bezpečnosti byly obsazeny jen na 41 %, kádry byly všeobecně nezkušené a odborně nepřipravené/ a dále slabým řízením a kontrolou práce z kraje. Politická práce ve složkách Státní bezpečnosti byla velmi slabá. Pečlivost KV-KSS a OV-KSS o tyto složky nebyla skoro žádná.

Velkým nedostatkem bylo, že ani ministerstvo vnitra a jeho příslušné řídicí orgány zdaleka nedocenily mimořádný význam Prešovského kraje s hlediska státobezpečnostního zájmu, málo řídily a pomáhaly a málo reagovaly na alarmující zprávy svých podřízených.

Obdobná situace je i u kriminální služby a celé veřejné bezpečnosti. Náplň práce byla zaměřena na úkoly, které bezpečnosti nepatří, dále pak na represivní činnost. Důkazem toho je, že podle statistiky neustále stoupá počet hospodářských trestných činů. Za I. pololetí r. 1952 bylo spácháno 609 trestných činů hospodářské povahy. Za I. pololetí r. 1953 – 1.216, t. j. vzestup o 100 %. Taktéž se projevuje neustálý vzestup procenta neobjasněných trestných činů. Nebyla postavena síť důvěrníků a agentů a obhospodařována síť informátorů. Na práci měli značný vliv též funkcionáři lidosprávy, a strany, kteří diktovali příkazy bezpečnostním orgánům a v případě nesplnění jim vyslovovali nedůvěru. Obzvláště v posledních šesti měsících činnost veřejné bezpečnosti byla zaměřena na likvidaci nepokojů a sročení.

Příčiny těchto nedostatků jsou – jako u státní bezpečnosti – v nedostatečné odborné přípravě, v nedostatečném politickém i třídním uvědomění příslušníků, v naprosto nedostatečném kádrovém obsazení a nedostatečné pomoci Hlavní správy a ministerstva.

Aktivita ÚO-KSS byla velmi slabá.

Skupiny ministerstva vnitra – státní bezpečnosti a hlavní správy veřejné bezpečnosti pracovaly na krajských správách a okresních odděleních po dobu 12ti dnů a pomohly odhalit a odstranit ty nejzákladnější chyby a nedostatky. Bylo vysláno na 6 měsíců pro státní bezpečnosti 20 a pro veřejnou bezpečnost 16 zkušených instruktorů, takže tito jsou rozděleni po všech okresech a na krajské správy.

Pro všechna okresní oddělení státní bezpečnosti a v jednotlivých problematikách krajské správy státní bezpečnosti byly vypracovány tříměsíční pracovní plány dle zaměření na hlavní úkoly a neaktuálnější případy.

Byly vypracovány plány realizace nejdůležitějších rozpracovaných případů, byly vybrány vhodné agenturní typy a v některých případech připraveny návrhy na vázání.

Radu dalších opatření předkládá ministr vnitra politickému sekretariátu ÚV-KSČ ke schválení na konci této zprávy.

Politická a hospodářská situace v kraji.

Průběhem průzkumu bylo zjištěno, že kritická situace má své kořeny v činnosti Slánského bandy, která pod vedením KABOŠE, PŠENIČKY a FLEISCHERA⁵² již od r. 1945 křivením politiky strany znepokojovala lid tohoto kraje v národnostních a náboženských otázkách, ve věci výstavby válkou zničených obcí, nesprávnými výkupními formami atd.

Bezprostřední příčinu nepokojů způsobilo bývalé krajské vedení strany s JANETKOU a ŠÍŠKOU v čele, které kromě uvedených chyb, terorem, podfukařením, pokutami a žalářováním nutilo zemědělce bez diferenciacie do JRD a pak ponechávalo tyto bez pomoci na pospas kulakům a nepřátelským elementům. Takto se na mnohých místech členové JRD dostali se svými rodinami do bídy, nespokojenost ještě více vzrůstala, čehož využívaly nepřátelské elementy.

V kraji bylo raženo heslo „100 % kolektivisace“, to znamená vstupování celých obcí do JRD, včetně s vesnickými boháči za všech okolností a pod hrozným nátlakem.

Vyskytly se případy, že občané utíkali před agitátory a trestními komisemi do lesů, kde si dělali bunkry. V okrese Velké Kapušany utekli do lesů a bezpečnost dostávala příkazy, aby je z lesů sháněla nazpět. U těch, kteří odmítli vstoupit do JRD, byly nařízeny domovní prohlídky a zabavován dobytek a nemovitosti. Občané byli neoprávněně drženi ve vazbách 48 hodin, až 10 dnů. Stal se též případ, že funkcionáři bili ženy při „přesvědčovací kampani“ /ENGL, LOMPART atd/.

V několika místech bylo vedoucími funkcionáři okresů nařízeno, aby se ve vesnici svítilo celou noc všemi světly ve všech staveních do té doby, dokud neprojde agitační kolona všemi domy. Občané okresu Velké Kapušany byli voláni na MNV, aby napsali prohlášení: „Já občan ČSR... atd. když nevstoupím do JRD jsem nepřítel lidově demokratické republiky.“ Prováděl se nátlak na ty, kteří mají syny nebo dcery na studiích, v úřadech atd., jestliže nepodepíší, přijdou o existenci.

K získání zemědělců do JRD bylo používáno také výkupních orgánů a trestních komisí při ONV. Při nesplnění kontingentu byli zemědělci předvoláni na MNV a hlavně na ONV, kde, aniž by bylo zkoumáno, z jakých důvodů nebyl kontingent splněn a zda k tomu byly objektivní předpoklady, byly zemědělcům ukládány vysoké pokuty a dávána jim „možnost“ buď tuto pokutu zaplatit, nebo vstoupit do JRD s tím, že jim bude pokuta odpuštěna.

Není možno všechny případy vypsát, ale je nutno podotknout, že byla nejenom generální linie strany křivena, ale byla narušována i ústava, zákony, právní řád a omezoována osobní svoboda.

Používáním těchto protizákonných a politicky neúnosných method ztratila zdrcující většina funkcionářů strany a lidové správy důvěru mas a jsou mezi obyvatelstvem nenáviděni.

Velká část NV je nečinná, stranické organizace pasivní. Značná část těchto funkcionářů je zkompromitována členstvím v HSLŠ⁵³ a HG⁵⁴ v době t. zv. Slovenského státu.

Orgány státní bezpečnosti mají v rukou důkazy o tom, že se záškodnické a protistátní elementy skrývaly v samotných stranických, lidosprávních a j. státních orgánech, využívaly křivení politiky strany bývalým krajským vedením a legálně prováděly záškodnickou a protistranickou práci /Jan ČABARA, Bardějov, přednosta IX. ref. ONV, N. JANCURA, předseda ONV Medzilaborce, člen SNR a ÚV KSS GRACEL,⁵⁵ Ivan PROKYPČÁK, předseda ONV v Humenném a člen SNR, Štefan LOMPART, přednosta IX. ref. ONV Sabinov atd./.

Byly zjištěny případy organizovaného rozbíjení družstev ze strany vesnických boháčů a býv. exponentů za t. zv. Slovenského státu, kteří využívali těchto chyb. Na příklad zajištěný vesnický boháč Pavel HANOV doznal, že koncem roku 1952 dostal od Alžběty GAŠPAROVÉ z Hencova 2.000 Kčs za rozbíječskou činnost.

Další zajištěný vesnický boháč Michal ONDÍK při výslechu přiznal, že rozbíjení JRD organizoval spolu s dalšími vesnickými boháči v Hencovicích a že počítali s rozšířením na celý okres Vranov. ONDÍK byl za Slov. státu členem HSLŠ a komisařem v obci Hencovce.

Dovršení kritické situace v kraji Prešov způsobilo i nedostatečné zásobování vesnic hlavně u polských hranic malospotřebním zbožím, chlebem, moukou, cukrem a petrolejem.

Rozhořčení vesnického obyvatelstva nebylo však – podle zjištění – zaměřeno proti našemu státnímu zřízení, ale proti místním, okresním a krajským funkcionářům strany, lidosprávy a jiným státním orgánům, kteří svým nelidským poměrem k pracujícímu rolnickému lidu ztratili důvěru a byli nenáviděni.

Je možno říci, že po aktivu komunistů v Prešově nastalo uklidnění, počala výměna zkompromitovaných funkcionářů a provádí se vládní akce /ošacování, osivo, pomoc JRD atd/.

Opatření ministra vnitra.

Ministr vnitra provede tato další opatření k rychlému odstranění zjištěných nedostatků v činnosti orgánů ministerstva vnitra v Prešovském kraji:

1./ Za účelem zlepšení stranicko-politické práce a zaktivisování útvarových organizací KSS v bezpečnosti Prešovského kraje doplní stav krajské správy veřejné bezpečnosti v Prešově o 6 politických pracovníků do 31. 12. 1953.

2./ Doplní stav příslušníků státní bezpečnosti o 45 operativních pracovníků, aby okresní oddělení byla zesílena všude o 2 pracovníky a krajská správa státní bezpečnos-

53 Hlinkova slovenská ľudová strana.

54 Hlinkova garda.

55 František GRACEL (nar. 1909) bol zvolený do Národného zhromaždenia v roku 1948, mandát však nadobudol až v roku 1951 ako náhradník za poslanca Arnošta Pšeničku. V parlamente pôsobil do roku 1954. V roku 1953 bol tiež členom revíznej komisie KSS. Pozri: *František Gracel*, [http://www.wikipedia.org/wiki/František_Gracel](http://cs.wikipedia.org/wiki/František_Gracel); <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/rejstrik/jmenny/g.htm> a *Funkcionári KSS a KSS*, <http://www.upn.gov.sk/funkcionari-kss-kss/vysledky-vyhľadavania.php?priezvisko=Gracel&meno=&funkcia=0> (dostupné k 1. septembru 2012).

ti o 17 pracovníků za účelem zkvalitnění práce státní bezpečnosti v Prešovském kraji. Doplnění bude provedeno do⁵⁶

3./ Doplní stav veřejné bezpečnosti Prešovského kraje nejméně o 100 příslušníků z jiných slovenských krajů ke zkvalitnění veřejno-bezpečnostní služby. Doplnění bude provedeno do 1. 5. 1954.

4./ Doplní kriminální odbor 4 operativními pracovníky, znalými práce s agenturou a II. odbor dvěma zkušeným příslušníky pro řízení a pomoc okrskovým zmocněncům za účelem zlepšení práce obou těchto odborů. Doplnění bude provedeno do 31. 12. 1953.

5./ Uloží náčelníkům krajské správy státní a veřejné bezpečnosti soustavným školením zvyšovat politickou a odbornou úroveň bezpečnostních orgánů obou složek. Přednášky k soustavnému školení zajistí ministerstvo vnitra. Dále nařídí postupné vysílání operativních orgánů státní a veřejné bezpečnosti do školy ministerstva vnitra v Praze.

6./ Zlepší materiální vybavení obou složek krajské správy a nařídí zdokonalení spojovací služby mezi složkami ministerstva vnitra a Prešovským krajem.

7./ Zřídí účinné rušivé stanice v Prešovském kraji, aby bylo zabráněno poslechu západního nepřátelského rozhlasu.

8./ Zvýší systematickou pomoc ze strany správ ministerstva vnitra s ohledem na mimořádný význam Prešovského kraje.

9./ Cílem podstatného zlepšení agenturně-operativní práce zajistí dokonalé vybudování agenturní sítě a to v problematice vesnice, emigrantů z první války, optantů ze Zakarpatska, býv. Polska, „bývalých lidí“ a politických stran, buržoasních nacionalistů, zejména ukrajinských, Russikum a pro boj proti imperialistickým rozvědkám.

10./ Učiní opatření pro preventivní ochranu družstevního majetku a družstevníků a to především zesílením agenturní práce.

11./ Dále pak zajistí pomocné akce strany a vlády zemědělcům Prešovského kraje, aby bylo zabráněno jejich zneužití k obohacení jednotlivců.

A ÚPN, f. A 2/1, šk. č. 3, Správa o bezpečnostnej situácii v kraji Prešov.

Dokument č. 9

Bez datumu. Uznesenie politického sekretariátu ÚV KSČ z 19. novembra 1953 k bezpečnostnej situácii v Prešovskom kraji.

Komunistická strana Československa
Ústřední výbor
Oddělení dokumentace orgánů ÚV
Praha I, Příkopy číslo 33 – telefon 099

PŘÍSNĚ TAJNÉ
Č. j. 9951 Kdc/Di

U s n e s e n í

politického sekretariátu ÚV KSČ ze dne 19. listopadu 1953

k bodu: 21) Zpráva o bezpečnostní situaci v Prešovském kraji. (s. Barák)

U s n e s e n o :

1) Politický sekretariát ÚV KSČ schvaluje opatření, navrhovaná ministrem vnitra ke zlepšení bezpečnostní situace v Prešovském kraji s tím, že ukládá ministru vnitra s. Barákovi zkrátit podstatně lhůty u opatření uvedených v odstavci pod č. 2 a číslem 3.

2) Politický sekretariát ÚV KSČ ukládá ministru vnitra s. Barákovi:

a) předložit politickému sekretariátu ÚV KSČ do konce roku návrh na organizaci celé bezpečnostní služby a obsazení kádry v kraji Prešov;

b) předložit návrh na střežení hranic mezi Československem a Sovětským svazem, Československem a Polskem, Československem a Maďarskem a to bez požadavků na zvýšení početních stavů Pohraniční stráže. Návrh předložit do 15. prosince 1953;

c) vybudovat zpravodajskou síť mezi ukrajinským obyvatelstvem v Prešovském kraji;

d) provádět nábor do Veřejné bezpečnosti mezi mladými lidmi v Prešovském kraji.

Provede s. Barák

A ÚPN, f. A 2/1, šk. č. 3, Správa o bezpečnostnej situácii v kraji Prešov.

Dokument č. 10

1954, 27. máj. Správa o plnění uznesení politického sekretariátu ÚV KSČ z 19. novembra 1953.

Sv-00188/03-1953

27. května 1954

ÚV KSČ,

K rukám s. Tupého,

Praha.

Vážený soudruhu!

K Vaší telefonické žádosti sděluji:

Politický sekretariát ÚV KSČ uložil ministru vnitra, aby předložil zprávu o bezpečnostní situaci na Prešovsku a přijal pak dne 19. listopadu minulého roku usnesení k zlepšení bezpečnostní situace v Prešovském kraji.

Toto usnesení bylo plněno takto:

1) Byla vypracována a politickým sekretariátem ÚV-KSČ schválena nová organizace KS-MV v Prešově a byl jmenován nový náčelník KS MV. Přemístěno bylo do Prešova 150 příslušníků.

2) Do Prešova byla vyslána dlouhodobá brigáda operativních pracovníků z jiných krajských správ za účelem zlepšení operativní práce. Celkem bylo do Prešova odesláno 20 příslušníků Stb a 15 příslušníků VB, kteří v Prešově byli přes volby do národních výborů.

3) V Prešově prověřovala činnost krajské správy MV inspekce ministra vnitra. Její zpráva byla projednána dne 8. dubna 1954 na kolegiu ministerstva vnitra a bylo při tom usneseno, aby s. Prchal osobně kontroloval situaci v Prešovském kraji; do Prešova byla vyslána skupina agenturně-operativních pracovníků v čele se s. mjr. Svobodou⁵⁷; s. Zadrobílkovi⁵⁸ bylo uloženo, aby osobně pečoval o doplnění stavů na KS-MV a OO-MV v Prešově; s. Kotalovi⁵⁹ bylo uloženo, aby KS-MV v Prešově bylo dodáno potřebné množství dopravních prostředků a jiného nezbytného materiálního vybavení; krajskému náčelníku s. Žemličkovi bylo uloženo vyslat na vyšetřovací správu MV 3 nadějně výsledkové pracovníky za účelem získání praxe.

4) Nábor příslušníků MV byl v Prešovském kraji do dnešního dne splněn tak, že bylo získáno 29 osob. Dalších 40 je předběžně schváleno OV-KSS.

5) Návrh na střežení hranic vůči SSSR, Polsku a Maďarsku bude projednávat kolegium MV ve čtvrtek dne 3. června 1954.

Se soudružským pozdravem

A ÚPN, f. A 2/1, šk. č. 3, Správa o bezpečnostnej situácii v kraji Prešov.

Dokument č. 11

Bez dátumu. Správa o plnení uznesení politického sekretariátu ÚV KSČ z 19. novembra 1953.

Informace pro soudruha ministra o plnění usnesení PS ÚV-KSČ ze dne 19. listopadu 1953.

Politický sekretariát ÚV-KSČ dne 19. listopadu 1953 uložil ministru vnitra s. Barákovi následující:

57 František SVOBODA (nar. 1909) vykonával funkciu náčelníka III. správy MV (politická kontrarozvědka) od 1. októbra 1953 do 1. decembra 1955. ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu. Organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov 1953 – 1990*. ÚPN, Bratislava 2005, s. IV.

58 Stanislav ZADROBÍLEK (nar. 1918) bol náčelníkom správy kádrov MV v rokoch 1953 – 1956. SIVOŠ, Jerguš: *Kariéry v službách ŠtB*. Jozef Mozola. *Pamät' národa*, 2011, roč. 7, č. 1, s. 102.

59 Jindřich KOTAL (nar. 1917) vstúpil do služieb MNB v roku 1951, keď sa stal námestníkom ministra. Bol o. i. zodpovedný za veliteľstvo Pohraničnej stráže a Verejnej bezpečnosti, od októbra 1953 boli v jeho pôsobnosti Hlavná správa VB, správa nápravných zariadení, správa tlače a letka MV, jeho kompetencie sa však v priebehu výkonu funkcie menili. Působenie na poste námestníka ministra vnútra ČSSR – náčelníka hospodárskej správy – skončil v júni 1968. KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*, s. 102–104.

a) Předložit PS ÚV-KSČ do konce roku 1953 návrh na organizaci celé bezpečnostní služby a obsazení kádrů v kraji Prešov.

b) Předložit návrh na střežení hranic mezi Československem a Sovětským svazem, Československem a Polskem, Československem a Maďarskem a to bez požadavků na zvýšení početních stavů Pohraniční stráže. Návrh předložit do 15. prosince 1953.

c) Vybudovat zpravodajskou síť mezi ukrajinským obyvatelstvem v Prešovském kraji;

d) Provádět nábor do Veřejné bezpečnosti mezi mladými lidmi v Prešovském kraji.

Usnesení byla plněna následujícím způsobem:

Byla vypracována a politickým sekretariátem ÚV-KSČ schválena nová organizace KS-MV v Prešově a byl jmenován nový náčelník KS-MV. Do dnešního dne bylo na Prešovský kraj přemístěno 112 orgánů VB, 47 orgánů Stb. Nábořem bylo získáno 77 orgánů. Celkem byl do dnešního dne posílen stav Krajské správy o 236 orgánů. Z kádrových důvodů však bylo nutno celou řadu příslušníků KS-MV v Prešově buď propustit ze služeb MV, nebo je přemístit jinam. Komise správy kádrů dokončuje v tomto týdnu v Prešově přehled o přesunech kádrů na krajské správě. Přesná čísla budou k dispozici do 1. 11. 1954.⁶⁰ Do konce roku 1954 bude do Prešova přemístěno dalších 102 příslušníků z Jáchymova. Aby bylo možno obsadit všechna systematisovaná místa na KS, bude nutno ještě získat 180 příslušníků.

V rámci materiálního vybavení bylo KS dodáno následující množství materiálu:

1 dodávkový automobil Škoda 1200,

1 autobus Praga RND,

6 nepojízdných osobních automobilů typu Škoda 1101 PO⁶¹ bylo vyměněno,

dílny KS-MV Prešov byly přednostně vybaveny nářadím podle materiálových možností,

čtyřčlenná brigáda mechaniků z KS-MV Olomouc prováděla 14 dní opravy přímo v dílnách KS-MV Prešov,

generální opravy automobilového parku KS-MV Prešov se provádějí přednostně v ústředních automobilních dílnách MV. Dosud bylo provedeno 7 oprav.

Ostraha hranic měla být posílena pomocí přesenně-sloužících vojáků Pohraniční stráže. Vzhledem ke snižování stavu PS není možno ostrahu hranic svěřit útvarům Pohraniční stráže. Problém ostrahy hranic bude nutno řešit, vzhledem ke stávající situaci, ze stavů Veřejné bezpečnosti.

Aby byla zlepšena operativní práce na KS-MV Prešov byla tam vyslána dlouhodobá brigáda operativních pracovníků z jiných Krajských správ. Celkem bylo do Prešova odesláno 20 příslušníků Stb a 15 příslušníků VB, kteří v Prešově zůstali až do skončení voleb do Národních výborů. Byly položeny základy zpravodajské sítě mezi ukrajinským obyvatelstvem a na jejím zkvalitňování se intenzivně pracuje.

Nábor do Veřejné bezpečnosti se provádí ve smyslu usnesení politického sekretariátu a dosud bylo tímto způsobem získáno 77 orgánů.

A ÚPN, f. A 2/1, šk. č. 3, Správa o bezpečnostnej situácii v kraji Prešov.

60 Původný dátum 25. október 1954 je v dokumente prečiarknutý.

61 Správne Škoda 1101 P.